RESPUBLIKASI MILLIY KITOB PALATASI
INV.№

УШБУ СОНДА:

“ТАДБИРКОР БЎЛМОҚЧИМИСИЗ?” 2
АСОССИЗ МУАММО 3
БОШ ДЕВОРГА ТЕККАНДА... 3
МЕҲР-ОҚИБАТ, ЛАФЗ – ОЛИЙ ФАЗИЛАТ 4

MEZON:

Жамғариб бориладиган пенсия тўловлари туман ёки шаҳар ижтимоий таъминот бўлими томонидан берилган жамғариб бориладиган пенсия тўловларини олиш ҳуқуқи тўғрисидаги гувоҳнома асосида бундай тўловларни олувчининг яшаш жойидаги Халқ банки филиали томонидан тўланади.

Жамғариб бориладиган пенсия тўловлари уларни олиш учун мурожаат этилган ойдан кейинги ойдан эътиборан, лекин бундай тўловларни олувчида давлат пенсиясини олиш ҳуқуқи юзага келгач, тўланади.

Бундай тўловларни олувчилар шахсий жамғариб бориладиган пенсия ҳисобварақларидан маблағларни қонун ҳужжатларига мувофиқ берилган ҳужжатлар асосида ишончли шахслар орқали олишлари мумкин.

“ФУҚАРОЛАРНИНГ ЖАМҒАРИБ БОРИЛАДИГАН ПЕНСИЯ ТАЪМИНОТИ ТЎҒРИСИДА”ГИ ҚОНУН, 20-МОДДА.

Адолат ҳар ишда ҳамроҳимиз ва дастуримиз бўлсин!

ИНСОН ва ҚОНУН

№ 37 (443)
2005 йил
4 октябр
сешанба

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ АДЛИЯ ВАЗИРЛИГИНИНГ ҲУҚУҚИЙ ГАЗЕТАСИ

Сотувда эркин нархда

КАФОЛАТЛАНГАН ҲУҚУҚ

Яқинда халқимиз қутлуғ айём — Ватанимиз мустақиллигининг 14 йиллигини байрам қилди. Анъанага кўра, байрам арафасида янги бунёдкорлик иншоотлари ишга тушди, барча соҳаларда қўлга киритилган ютуқлар сарҳисоб этилди. Шу жумладан, мамлакатимизда ўн тўрт йил мобайнида изчил амалга оширилиб келинаётган ҳуқуқий ислоҳотларнинг самаралари таъкидланди.

Сир эмас, истиқлол йилларида Ўзбекистонда суд-ҳуқуқ тизими соҳасидаги туб ислоҳотлар кенг кўламда олиб борилди ва бу жараён босқичма-босқич давом эттирилиб, таъбир жоиз бўлса, эндиликда ўзининг янги палласига кирди. Ўтган давр ичида Конституциямиз ва унда белгилаб қўйилган меъёрлар асосида қабул қилинган **“Судлар тўғрисида”**, **“Конституциявий суд тўғрисида”**, **“Прокуратура тўғрисида”**ги қонунлар, Президентимизнинг **“Ўзбекистон Республикасининг суд тизимини такомиллаштириш тўғрисида”**ги Фармони ҳуқуқий ислоҳотларнинг қонуний базаси вазифасини ўтади. Мустақиллик даврида бу соҳада амалга оширилган ишларни сарҳисоб қилганда, 2005 йилни суд-ҳуқуқ тизимини такомиллаштиришдаги энг самарали йил бўлганини алоҳида эътироф этиш ўринлидир.

Бу ўринда яқинда давлатимиз раҳбари томонидан имзоланган **“Ўзбекистон Республикасида ўлим жазосини бекор қилиш тўғрисида”**ги ва **“Қамоққа олишга санкция бериш ҳуқуқини судларга ўтказиш тўғрисида”**ги Фармонларини назарда тутаяпмиз. Мазкур Фармонлар мустақиллик йилларида амалга ошириб келинаётган ҳуқуқий ислоҳотларнинг мантиқий давоми сифатида, мамлакатимизда инсон ҳуқуқи ва манфаатларини, эрки ва шахсий дахлсизлигини ҳимоялашга қаратилган инсонпарвар сиёсатнинг изчиллигини яна бир бор намоён этди.

Ҳозирги кунда дунё ҳуқуқшунослари ўлим жазосини бекор қилиш юзасидан учта назарий йўналишни олдинга суришади. Биринчидан, улар ўлим жазосини зудлик билан бекор қилиш ва буни қонунчиликка киритишни тарғиб қилишади. Иккинчи тоифа олимлар фикрича, жиноятчини жисмоний йўқ қилиш жамиятни оғир жиноятлар содир этувчи шахслардан халос этишни таъминлайди. Учинчи гуруҳ эса ўлим жазосини секин-аста қисқартириб бориб, бекор қилиш зарур деб ҳисоблашади.

Маълумки, ўлим жазоси инсоният томонидан қўлланаётган энг қадимий жазо турларидан биридир. Бу жазо тури аслида, инсониятнинг қонли ўч олиш одатларидан келиб чиққан бўлиб, қадимги вақтларда барча халқлар ва элатлар учун одатий ҳол ҳисобланган. Бу жазонинг тарафдорлари кўплиги боис, у ҳозирги вақтга қадар дунёнинг кўпгина мамлакатларида қўлланиб келинмоқда. Шу билан бирга, эрамиздан олдинги даврларда ҳам ўлим жазосини қўлламаган давлатлар бўлган. Масалан, эрамиздан олдин VI асрда яшаб ўтган Афина давлати подшоси Перикл ўлим тўшагида ётганда, яқинлари яхши ишлари ҳақида мақтов сўзлари айтганида у менинг энг яхши хизматим подшолик қилган давримда ўлим жазосини қўлламадим, халқимга шуни айтинглар, деган экан. Умуман, ўлим жазосининг салбий оқибатлари талайгина. Хусусан, жиноятчини жисмонан йўқ қилиш унинг яқинларини ҳам жамият ичида изза бўлишга, маънавий азобланишга дучор этади. Демак, ўлим жазосининг қўлланилиши фақат бир шахсга эмас, балки жамоага нисбатан ҳам чиқарилган ҳукм сифатида қабул қилинади. Ўлим жазоси бекор қилингач эса ҳар бир фуқаро ўзининг шахсий хавфсизлигига тўлиқ ишонади, яқинларига ва бошқа фуқароларга ишонч кўзи билан қарай бошлайди. Натижада, ҳар бир шахсда жамоат хавфсизлигини таъминлашга ўзининг ҳиссасини қўшиш иштиёқи пайдо бўлади. Шу нуқтаи назардан, ўлим жазосининг бекор қилиниши мамлакатимизда жамоатчилик онгини соғломлаштиришга қаратилган муҳим қадамлардан бири бўлди.

Мустақиллигимизнинг дастлабки кунларидан бошлаб ўлим жазосини бекор қилиш ва уни босқичма-босқич жазо туридан чиқариб ташлаш йўлида амалий ҳаракатлар олиб борилди. Зеро, Конституциямизнинг 24-моддасида **“Яшаш ҳуқуқи ҳар бир инсоннинг узвий ҳуқуқидир. Инсон ҳаётига суиқасд қилиш энг оғир жиноятдир”** деб белгиланган. Бу таъриф халқаро ҳуқуқий меъёрларга мосдир. Зотан, жаҳон амалиётида ўлим жазосини бекор қилишнинг бешта ижобий асоси мавжуд:

- биринчидан, ҳақиқатда мавжуд бўлган суд хатосини тўғрилаш имконияти;
- иккинчидан, қонун йўли билан қасддан одам ўлдиришни бекор қилиш;
- учинчидан, ўлим жазоси тайинланишининг фойдаси йўқлиги; зеро, жиноят қонунчилигида ўлим жазосининг борлиги оғир жиноятлар содир этилишининг олдини ололмаслиги исботланган;
- тўртинчидан, жиноятларнинг содир этилиши ҳолатлари жамиятнинг ижтимоий ва иқтисодий ривожланишига боғлиқлиги;
- бешинчидан, ўлим жазоси тайинланган маҳкумларнинг ҳукм ижросини кутиб ярим умрларини ўтказилиши оқибатида бу жазонинг қандайдир бемаъни механизимга айланиб қолиши.

Ҳозирги кунда жаҳондаги тараққийпарвар кучлар ўлим жазосини бекор қилишга интилмоқда ва бу борада жиддий ютуқлар қўлга киритилмоқда. Мисол учун ўлим жазоси 67 мамлакатда тўлиқ бекор бўлган бўлса, 14 та мамлакатда оддий жиноятларга нисбатан бекор қилинган, 23 та мамлакатда ўлим жазоси Жиноят кодексларида бор, лекин амалда қўлланмайди. Ўлим жазосини бекор қилиш бўйича биринчи халқаро конференция 1979 йил Швециянинг Стокгольм шаҳрида бўлиб ўтди. Конференциядан сўнг 16 та мамлакат ўлим жазосини бекор қилди. Халқаро Амнистия ташкилоти маълумотларга назар солсак, ўлим жазосини бекор қилиш бўйича бажарилаётган ишларнинг кўлами кўз ўнгимизда намоён бўлади. Масалан, 1997 йили 40 мамлакатда 2607 та ўлим жазоси ижро этилган. 2003 йилга келиб ўлим жазосини бекор қилган мамлакатларнинг сони 75 та бўлса, йил охирига келиб 77 тага етган.

(Давоми учинчи бетда)

Munosabat

Иккинчи ҳафтадирки, Республика Олий судида шу йилнинг 12-13 май кунлари Андижонда содир этилган террорчилик ҳаракатлари ва бошқа ўта оғир жиноятлар билан боғлиқ очиқ суд мажлиси давом этаяпти. Уни юздан зиёд хориж оммавий ахборот воситалари ходимлари кузатиб бормоқда. Бироқ Андижон воқеалари рўй берган пайтда айрим хорижлик журналистлар дунёга бўҳтон ахборот тарқатиб, ҳақиқатни тескари талқин этишга уринишган эди. Бугун ғалвир сувдан кўтарилди. Оқ оққа, қора қорага ажраляпти. Хўш, энди улар нима деб аюҳаннос солишаркин?

АЙБЛАРИГА ИҚРОР БЎЛИШАЯПТИ

“Халқ исёни бостирилганини” бир исбот этиб кўришсин-чи? Ахир, террорчилик ҳаракатини содир этганларнинг 15 нафари қонли қилмишларини ўз оғзилари билан суд олдида жуда тушунарли қилиб гапиришмоқда. Суд мажлисида жавобгарларнинг ўзлари ҳам чет эл ахборот воситалари вакилларининг воқеа содир бўлишидан аввал келиб жойлашганларини, улар билан тил бириктирилганини очиқ-ойдин тан олишди.

Жуда ғалати ғирромликлар-а?

Биз ўзбекмиз. Бунақа ишларни ҳазм қилишимиз жуда оғир. Ўйлаймизки, шундан сўнг ёлғон хабар тарқатган журналистлар ўзларини қўярга жой тополмай мум тишлаб қолади, факт, далилсиз ахборот бергандан уялиб қолади энди деймиз. Лекин аслида-чи? Аслида ундай эмас. Улар йўриқ олишса бас, тағин бошқача турланиб, товланиб кетишади. Охир-оқибат яна гапни айлантириб “Ўзбекистонда демократия йўқ” дея айбни ўзимизга ёпиштириб қўяқолишади. Бунинг учун исбот ва далиллар суриштириб ўтирилмайди чоғи...

Бунинг сабаби битта: моддий манфаатдорлик. Янаям аниқроғи — пул. У кимнинг мафкурасига хизмат қилаётганини яхши билади. Ҳатто ҳомийлик кўрсатаётганнинг кимлиги ҳам унча муҳим эмас. Муҳими — кимдир уни рағбатлантириб, нафсига яраша луқма билан таъминлаб турибди. Шундай бўлгач, унинг манфаатига хизмат қиладиган ахборот тарқатиш керак. Тамом-вассалом.

Судланувчиларнинг иқрорлари деярли ҳар куни телевидениенинг “Ахборот” кўрсатувида бериб борилаяпти. Матбуотда узлуксиз мақолалар чоп этилаяпти. Халқ қонли жиноятлар содир этганларнинг асл башараларини кўриб, хулоса қиляпти. Ўзларини “Акромийлар” гумашталари деб таништираётган М.Собиров, В.Эргашев, Л. Имонқулов, Ж.Бурхонов, Ф.Ҳамидов, А.Ҳакимов, Ҳ.Туропов, А.Ғозиев, А.Ибрагимовлар жирканч ишларини очиқ бўйинларига олдилар, алдандик, қўрқдик, лекин фалондай, писмадондай одамларни отдик, ўт қўйдик, дейишди.

Ё, алҳазар! Бу хунрез ишлар тил билан айтишга осондир балки. Аммо нобуд бўлганларнинг бирортаси буларнинг арпасини хом ўрган эдими, мушугини “пишт” деб қўйганмиди лоақал! Бу жиноятчи, террорчиларнинг бирортаси бегуноҳ қурбон бўлганлар жигар бандларининг бир томчи кўз ёшига арзирмикан?!

Яна ўйлайсан: булар ёшлар. Ҳар бирининг оиласи, фарзандлари бор. Демакки, ўсмир эмас: очиладиган кўзи очилиб бўлган, алдовга учадиган вақтдан ўтишган. Ўзбекистондай мамлакатдаги конституцион тузумни ағдариб ташлаб, ҳокимиятни ўз қўлларига олишга қандай ишонишдийкин? Ва умуман, “Акромийлар”нинг асл мақсади нима ўзи? Билишимизча, булар ҳам “Ҳизбут-таҳрир” оқимининг бир бўлаги, шундоқ экан, чин “доҳий”лари чет элларда, улардан имдод кутиб, моддий таъминланиб иш кўришади.

Табиийки, мақсадларига “жиҳод” орқали эришмоқчи бўлганлар. Бу сўқир бандаларнинг кўзини 1999 йил 16 февралдаги, ўтган йили Тошкент ва Бухородаги террорчилик оқибатлари очмаган кўринади. Улар нафақат жамият билан, дин ва Худо билан ҳам ўйнашадилар. Пайғамбар алайҳиссалом ҳадисларида Оллоҳ таоло ул зоти мукаррамни инсонларнинг хулқини тузатишга буюргани айтилади. Исломнинг туб моҳияти ҳам шу. VII асрда ширк авж олган, араб қабилаларида маънавий-хулқий тубанлик учига чиққан, пайғамбаримизнинг улар устидан жиҳодга чиқиши зарурат эди. Аммо биз тилга олаётган кимсалар на диндор, на маънавияти тоза, суриштириб келсангиз, бировга оқил бўлишга иқтидори ҳам, маънавий ҳаққи ҳам бўлмаган жиноятчи, жоҳил тўдалардир. Улар лаънатга муносиб.

Мана, Рамазон ойи ҳам кириб келди. Иймонли халқимиз астойдил сўралса, гуноҳлар кечириладиган, яхши амаллари учун кўп ажр-савоблар оладиган бу ойнинг аҳамиятини яхши билади. Бунинг сир-асрорини тушунтирадиган бирор “акромий” ёки “ҳизбут-таҳрир”га муҳтож эмас. Ва гуноҳи учун ҳам улар олдида эмас, ёлғиз Оллоҳ ҳузурида жавобгар эканини яхши билади. Бугунги кунда диний экстремистларнинг асл мақсади жиҳод ҳам эмас, халифалик ҳам эмас, улар пул учун ҳеч нарсадан қайтмайдиган жоҳиллар, гумроҳлар экани кундай равшан бўлиб қолди. Уларнинг орқасидан эргашаётганлар топаётган “барака” эса мана бу: юзтубан йиқилиш, бетиқоралик, дилсиёҳлик...

Суд тергов ишларини якунлаб, ҳукм чиқарар, қолган 106 нафар айбланувчи ҳам қилмишига яраша жавоб берар. Лекин одамларнинг юрагида Андижон воқеаси деган аламли из қолди. Бу из ҳали-бери ўчмайди. Чунки 187 нафар кишининг умрига зомин бўлган воқеа ҳазилкам эмас. Бу воқеа бизнинг ҳали ҳам етарли даражада ҳушёр эмаслигимизни, орамизда пулга учиб она юртини, боласини, ота-онасини, хотини, нимаики азиз бўлса, ҳаммасини, ҳатто иймон-эътиқодиниям сотиб юборадиган кимсалар учраб туришини кўрсатиб берди. Ўзбек мардликни севади. Мустаҳкам қўрғони ва шерюрак фарзандлари борлигига ишониб яшайди. Йигитларга эса давлатнинг кўрки, таянчи бўлиш ярашади.

Собир ЎНАР

Xabar

МЕМОРАНДУМ ИМЗОЛАНДИ

Жорий йилнинг 28 сентябр куни Адлия вазирлигида Олий Мажлиснинг инсон ҳуқуқлари бўйича Вакили (Омбудсман) ҳамда Адлия вазирлиги ўртасида **“Инсон ҳуқуқ ва эркинларини таъминлаш соҳасида ҳамкорлик қилиш тўғрисида”**ги Меморандумни имзолаш маросими бўлиб ўтди.

Маросимда Республика Конституциявий суди, Олий Суд, Бош прокуратура ва бошқа ҳуқуқни муҳофаза қилувчи идора вакиллари, инсон ҳуқуқлари бўйича Ўзбекистон Республикасининг Миллий институтлари ва илмий муассасалар ходимлари иштирок этишди.

Маросимда фуқароларнинг Конституциямиз ва бошқа қонунларда кафолатланган ҳуқуқ ва эркинликлари давлат томонидан таъминланиши Асосий қонунда қатъий белгилаб қўйилгани таъкидланди.

Шунингдек, инсон ҳуқуқи ва эркинликларини таъминлаш борасида бугунги кунда мамлакатимизда фаолият кўрсатиб келаётган миллий институтлар — Олий Мажлиснинг Инсон ҳуқуқлари бўйича Вакили (Омбудсман) ҳамда Инсон ҳуқуқлари бўйича Ўзбекистон Республикаси Миллий Марказлари қаторига Адлия вазирлиги ҳам киритилгани эътироф этилди.

Вазирлар Маҳкамасининг 2003 йил 27 августдаги **“Ўзбекистон Республикаси Адлия вазирлиги фаолиятини янада такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида”**ги қарори билан конституция ва қонунларда кафолатланган инсон ҳуқуқ ва эркинликларини ҳимоя қилишни таъминлаш, фуқаролик жамияти институтларини ҳар томонлама ривожлантириш, уларнинг ҳуқуқий асосларини мустаҳкамлаш Адлия вазирлигининг асосий вазифаларидан бири этиб белгиланди.

Мазкур меморандумни имзолашдан кўзланган мақсад мамлакатимиз қонунлари, Президентимиз Фармонлари ва ҳукуматимиз қарорлари ижросини таъминлаш, инсон ҳуқуқ ва эркинликларини ҳимоя қилиш самарадорлигини янада оширишдир.

Меморандумда Олий Мажлиснинг Инсон ҳуқуқлари бўйича вакили (Омбудсман) ва Адлия вазирлиги томонидан инсон ҳуқуқларини ҳимоя қилиш соҳасида ҳамкорликда амалга оширилиши лозим бўлган муҳим вазифалар белгилаб олинди. Бундай ҳамкорлик ҳуқуқий-демократик давлат ва фуқаролик жамияти қуриш йўлида ўзининг ижобий натижаларини беришига ишонч билдирилди.

Tahlil ko`zgusi

ҲУҚУҚИЙ-МЕЪЁРИЙ ОМИЛЛАР:
ТАДБИРКОРЛИК ТАРАҚҚИЁТИГА ХИЗМАТ ҚИЛАДИ

Мамлакатимизда мустақиллик йилларида кичик бизнес ва тадбиркорликнинг тўлиқ ҳуқуқий-меъёрий базаси яратилди ва у тобора мустаҳкамланиб бормоқда. Қонуний кафолат эса тараққиётнинг бош омили бўлиб хизмат қилмоқда.

Президентимизнинг Олий Мажлис Қонунчилик палатаси ва Сенатининг қўшма мажлисидаги маърузасида ҳамда ҳукуматнинг янги таркиби билан учрашувдаги нутқида тадбиркорлик субъектларининг эркинлигини таъминлашга йўналтирилган стратегик вазифалар изчил баён қилиб берилди.

Шу йилнинг июн ойида давлатимиз раҳбари томонидан иқтисодиётни янада эркинлаштириш ва бозор ислоҳотларини чуқурлаштириш юзасидан тўртта фармон ва бир қарорнинг қабул қилингани бу соҳада олиб борилаётган кенг кўламли ислоҳотларнинг тадрижий давомидир.

Авваллари молиявий жарима қўллаш ваколатига 12 та идора, тадбиркорлик субъектлари фаолиятини тўхтатиб қўйиш ваколати эса 6 та идорага берилган эди. Президентимизнинг 2005 йил 14 июндаги **“Тадбиркорлик субъектларини ҳуқуқий ҳимоя қилиш тизимини янада такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида”**ги Фармонида тадбиркорлик субъектларига нисбатан фақат суд тартибида қўлланиладиган ҳуқуқий таъсир чоралари рўйхати берилган бўлиб, улар қуйидагиларни ташкил этади:

1. Фаолиятни тугатиш.

2. Фаолиятни тўхтатиб қўйиш. Фавқулодда вазиятлар, эпидемиялар ҳамда аҳолининг ҳаёти ва соғлиғига бошқа ҳақиқий хавф-хатар юзага келишининг олдини олиш муносабати билан фаолиятни кўпи билан ўн иш кунигача тўхтатиб қўйиш ҳоллари бундан мустасно.

3. Банклардаги ҳисобварақлар бўйича операцияларни тўхтатиб қўйиш. Жиноий фаолиятдан олинган даромадларни легаллаштириш ва терроризмни молиялаштириш борасида аниқланган ҳоллар бундан мустасно.

(Давоми иккинчи бетда)

Qaror va ijro

Давлатимиз раҳбарининг “2006 йил ҳосили учун кузги бошоқли дон экинларини экиш, навларни жойлаштириш ва харид қилишнинг ташкилий чора-тадбирлари тўғрисида”ги қарорида Навоий вилоятининг Конимех туманида ғалладан кам ҳосил олингани қайд этилган. Мазкур қарор юзасидан Республика Бош вазири ҳузурида ўтказилган йиғилишда бошоқли дон етиштиришда ўзлаштирилган илғор тажрибалар ва йўл қўйилган камчиликлар чуқур таҳлил қилинди. Йиғилишда Конимех тумани ғаллакорларининг нуқсонлари, вилоятда кузги бошоқли дон экинлари экиш учун техникаларни созлаш ва ерларни тайёрлаш суст олиб борилаётгани қайд этиб ўтилди. Хўш, бундай аҳволга тушиб қолишнинг сабаблари нима билан изоҳланади?

ЕРНИ АЛДАГАННИНГ ЎЗИ АЛДАНАДИ

Конимех тумани, асосан, қоракўлчиликка ихтисослашган. “Шўркўл”, “Чордара” ширкат хўжаликлари ва Ҳамид Олимжон номидаги фермерлар уюшмаси ҳудудида ғаллачилик билан ҳам шуғулланилади. Туманда кейинги йилларда ҳосилдорлик ниҳоятда пасайиб кетди. Сурункасига бир хил бошоқли дон экинлари экилиши оқибатида ғалла майдонларини бегона ўтлар босди. «Шўркўл» сув ҳавзасида сув сатҳи меъёрдан ортиқ кўтарилиши оқибатида 200 гектар ерни шўр қоплади.

Натижа ҳам шунга яраша бўлди: конимехликлар 2005 йил 1200 гектар ғалла майдонининг ҳар гектаридан атиги 28,1 центнердан ҳосил олдилар, холос. Илғор хўжаликлар 70-80 центнердан сара дон олаётган бир пайтда бу кўрсаткич жуда паст, албатта.

— Биз 2006 йил ҳосили учун 350 гектар майдонга буғдой экдик, — дейди “Шўркўл” ширкат хўжалиги бош ҳосилоти Жандилла Донбоев. — Экиш мавсуми учун техника ва ерларни тайёрлаяпмиз. Ҳозиргача ялпи майдонининг ярмидан ортиғига уруғ сепдик. Бор имкониятларни ишга солаяпмиз. Танқиддан тўғри хулоса чиқариб, келгуси йилда ғалладан мўл-кўл ҳосил кўтарамиз, деган умиддамиз.

(Давоми иккинчи бетда)

Muloqot

“ТАДБИРКОР БЎЛМОҚЧИМИСИЗ?”

Сўранг, жавоб берамиз

Мамлакатимиз мустақилликка эришгач, тадбиркорликка оид муносабатлар ривожланиши билан хўжалик юритишнинг янги шакллари бўлган акциядор жамиятлари, хусусий корхоналар, масъулияти чекланган ёки қўшимча масъулиятли жамиятлар ташкил топа бошлади.

Шунингдек, кичик ва хусусий тадбиркорликни жадал ривожлантириш, мамлакат иқтисодиётида хусусий сектор улушини ошириш, ишлаб чиқариш соҳасида аҳоли бандлигини тўлиқ таъминлаш ҳамда аҳолининг фаровонлигини ошириш мақсадида бир қанча қонун ва меъёрий ҳужжатлар қабул қилинди. Бу эса, тадбиркорлик субъектларини тадбиркорликнинг хоҳлаган фаолият турлари билан шуғулланиш, давлат идоралари ва уларнинг мансабдор шахслари билан эркин муомалада бўлиш, қишлоқ хўжалиги маҳсулотларини етиштириш, ишлаб чиқариш ва савдо фаолиятларини янада кенг кўламда ривожлантириш мақсадида тижорат банкларидан кредит олиш каби бир қатор имтиёзлар яратиб бермоқда. Қуйида тадбиркорликни бошловчиларни қизиқтирган бир қанча саволларга жавоблар берилмоқда.

1. Тадбиркорлик билан шуғулланиш учун дастлаб ишни нимадан бошлаш керак?

Тадбиркорлик фаолияти билан шуғулланиш учун аввало якка тартибдаги тадбиркор юридик шахс ташкил этмасдан ёки юридик шахс (ташкилий ҳуқуқий шакли хусусий корхона, фермер хўжалиги ва ҳоказо) сифатида давлат рўйхатидан ўтилади. Бу тартиб Вазирлар Маҳкамасининг 2003 йил 22 августдаги қарори билан тасдиқланган **“Тадбиркорлик субъектларини давлат рўйхатидан ўтказиш, ҳисобга қўйиш ва рухсат берувчи ҳужжатларни расмийлаштириш тартиби тўғрисида”**ги Низом билан белгилаб қўйилган. Мазкур низом тадбиркорлик субъектларини айни пайтда давлат солиқ ва статистика идораларида ҳисобга қўйган ҳолда Адлия вазирлигида, Қорақалпоғистон Республикаси Адлия вазирлигида, вилоят адлия бошқармаларида, туманлар (шаҳарлар) ҳокимликлари ҳузуридаги Тадбиркорлик субъектларини рўйхатдан ўтказиш инспекцияларида давлат рўйхатидан ўтказиш тартиби ва муддатларини, объектларни қуриш ва реконструкция қилиш учун зарур бўлган рухсат берувчи ҳужжатларни, шу жумладан, муҳандислик коммуникацияларига (газ, энергия, сув билан таъминлаш, канализация, иссиқлик билан таъминлаш, телефон алоқасига уланиш) учун техник шартларни ваколатли идораларда ва фойдаланиш ташкилотларида расмийлаштириш, тадбиркорлик фаолитяти учун турар жой биноларини нотурар жой тоифасига ўтказишни расмийлаштириш тартиби ва муддатларини белгилайди.

2. Давлат рўйхатидан ўтиш деганда қандай ҳолатлар назарда тутилади?

Давлат рўйхатига олиш — давлат томонидан ҳуқуқнинг вужудга келиши, чеклаш, ўтказиш ва тўхтатиш каби махсус юридик аҳамиятга эга ҳужжат ҳисобланади.

Фуқаролик кодексининг 24-моддасига кўра, фуқаро якка тадбиркор сифатида давлат рўйхатидан ўтказилган пайтдан бошлаб тадбиркорлик фаолияти билан шуғулланишга ҳақлидир.

Шунингдек, мазкур кодекснинг 44-моддасига асосан, юридик шахс қонун ҳужжатларида белгиланган тартибда давлат рўйхатидан ўтказилиши лозим. Давлат рўйхатидан ўтказиш ҳақидаги маълумотлар барчанинг танишиб чиқиши учун очиқ бўлган юридик шахсларнинг ягона давлат реестрига киритилади.

Юридик шахсни ташкил этишнинг қонунда белгилаб қўйилган тартибини бузиш ёки унинг таъсис ҳужжатлари қонунга мос келмаслиги юридик шахсни давлат рўйхатидан ўтказишнинг рад этилишига сабаб бўлади. Юридик шахсни ташкил этиш мақсадга мувофиқ эмас, деган важ билан уни рўйхатдан ўтказишни рад этишга йўл қўйилмайди

Давлат рўйхатидан ўтказишни рад этиш, шунингдек, рўйхатдан ўтказиш муддатини бузиш устидан судга шикоят қилиниши мумкин.

Юридик шахс давлат рўйхатидан ўтказилган пайтдан бошлаб ташкил этилган ҳисобланади.

Шунингдек, Вазирлар Маҳкамасининг 2001 йил 22 августдаги "Тадбиркорлик субъектларини давлат рўйхатидан ўтказиш ва ҳисобга қўйиш тизимини такомиллаштириш тўғрисида"ги қарорида тадбиркорлик субъектларини давлат рўйхатидан ўтказиш уларни ҳисобга қўйиш билан бир вақтда “бирйўла” тамойили бўйича амалга оширилиши белгилаб қўйилди.

Ушбу қарорга асосан, рўйхатдан ўтказувчи идоранинг давлат рўйхатидан ўтказиш ёки асосалари кўрсатилган ҳолда рўйхатдан ўтказишни рад этиш ҳақидаги қарори зарур ҳужжатлар илова қилинган рўйхатдан ўтказиш ҳақидаги ариза олинган кундан бошлаб:

якка тартидаги тадбиркорлар ва юридик шахс бўлмасдан ташкил этилган деҳқон хўжаликлари бўйича 3 иш кунидан, юридик шахс сифатидаги барча тадбиркорлик субъектлари бўйича эса 7 иш кунидан кечикмай қабул қилинади.

3. Рўйхатдан ўтиш учун қандай ҳужжатлар талаб этилади?

Тадбиркорлик субъектларини юридик шахс сифатида рўйхатдан ўтказиш учун рўйхатдан ўтказувчи идорага (шахсан келиб ёки почта орқали) ариза тақдим этилади. Давлат рўйхатидан ўтказиш тўғрисидаги аризага фақат:

— таъсис ҳужжатларининг нотариал тасдиқланган икки асл нусхаси (давлат корхоналари негизида ташкил этилган акциядорлик жамиятларини рўйхатдан ўтказиш учун нотариал тасдиқланган таъсис ҳужжатлари талаб этилмайди), тадбиркорлик субъектининг почта манзилини тасдиқловчи ҳужжат (фермер ва деҳқон хўжаликлари, шунингдек, давлат корхоналари негизида ташкил этиладиган акциядорлик жамиятлари бундан мустасно), давлат божи ёки рўйхатдан ўтказиш йиғимининг белгиланган миқдори тўланганлиги тўғрисидаги банк тўлов ҳужжати (деҳқон хўжаликлари, шунингдек, давлат корхоналари негизида ташкил этиладиган акциядорлик жамиятлари бундан мустасно), белгиланган тартибда шаҳар (туман) ҳокимлигининг ваколатли идоралари томонидан берилган фирма номи тўғрисидаги гувоҳнома ҳамда муҳр штамп эскизлари уч нусхада илова қилинади.

4. Тадбиркорлик субъекти банк билан муносабатини қандай тартибда амалга оширади?

Жисмоний ва юридик шахс тадбиркорлик субъекти сифатида давлат рўйхатидан ўтгач, биринчи навбатда банк билан ўзаро муносабатга киришади. Улар ўзлари танлаган банкларда ҳисоб рақамларини очиб фаолият олиб боради.

Фуқаролик кодексига асосан банк билан мижоз ўртасида хизматлар кўрсатиш юзасидан банк ҳисоб варағи шартномаси тузилади.

Банк ҳисоб-варағи шартномаси бўйича бир тараф — банк ёки бошқа кредит муассасаси иккинчи тарафнинг — мижознинг (ҳисоб-варағ эгасининг) ҳисоб варағига тушаётган пул маблағларини қабул қилиш ва киритиб қўйиш, мижознинг ҳисоб-варақдан тегишли маблағларни ўтказиш ва тўлаш ҳамда ҳисоб варақ бўйича бошқа операцияларни амалга ошириш ҳақидаги фармойишларини бажариш мажбуриятини олади.

Мижоз банкдаги ҳисоб-варақда турган ўз пул маблағларини мустақил тасарруф этади.

Банк мижознинг пул маблағларидан қай тарзда фойдаланишни белгилаш ва назорат қилиш ҳамда унинг пул маблағларини ўз хоҳишига кўра тасарруф этиш ҳуқуқларига қонунда ёки банк ҳисоб-варағи шартномасида назарда тутилмаган бошқа чеклашларни белгилашга ҳақли эмас.

Бундан ташқари, банк тадбиркорларга молиявий жиҳатдан ҳам ёрдам беради, яъни тадбиркорлик фаолиятларини амалга оширишда кредитлар бериш йўли билан кўмаклашади.

Шунингдек, амалдаги қонун ҳужжатларига асосан тадбиркорлик субъектлари қилган даромадларини эркин тасарруф этадилар. Масалан, “Хусусий корхона тўғрисида”ги қонунда хусусий корхонанинг фойдаси солиқлар ва бошқа мажбурий тўловлар тўланганидан сўнг корхона мулкдорининг тасарруфига ўтади ҳамда унга солиқ солинмайди.

Саволларга ҳуқуқшунос Нўъмон МУҲАММАДИЕВ жавоб берди

(Давоми. Боши биринчи бетда)

4. Молиявий санкцияларни қўллаш. Солиқ ва йиғимларни тўлаш муддатини ўтказиб юборганлик учун устама қўшиш, шунингдек, тадбиркорлик субъекти содир этилган ҳуқуқбузарликдаги айбига иқрор бўлиш ва молиявий санкция жарималарини ихтиёрий равишда тўлаш ҳоллари бундан мустасно.

5. Ҳуқуқбузарлик предметларини давлат даромадига ўтказиш.

туман ҳокимининг 2000 йил 7 мартдаги 130-сонли қарори билан давлат рўйхатидан ўтиб, 0615-сонли тадбиркорлик гувоҳномасини олган. Тадбиркорлик гувоҳномасига асосан фаолиятини амалга ошириш муддати 2005 йил 5 мартга қадар деб белгилангани сабабли 2005 йил 5 апрелда қайта давлат рўйхатидан ўтган.

С.Азизов ўз фаолияти давомида Вазирлар Маҳкамасининг “Давлат бюджети параметр-

ҲУҚУҚИЙ-МЕЪЁРИЙ ОМИЛЛАР:
ТАДБИРКОРЛИК ТАРАҚҚИЁТИГА ХИЗМАТ ҚИЛАДИ

Тадбиркорлик фаолиятининг айрим турлари билан шуғулланиш лицензиялари (рухсатномалари)ни ўн иш кунидан кўпроқ муддатга тўхтатиб қўйиш ёки амал қилишни тугатиш ва бекор қилиш Вазирлар Маҳкамасининг комиссиялари ва Марказий банк томонидан бериладиган лицензиялар бундан мустасно.

Молиявий жарималарни қўллаш ваколатининг суд идораларига олиб берилиши айрим назорат қилувчи идораларнинг нотўғри хатти-ҳаракатларини пайини қирқиш билан бирга сунъий тўсиқларга ҳам барҳам берди. Шу ўринда қуйидаги мисолга мурожаат этсак. Тошкент туманидаги хусусий тадбиркор С.Азизовга тегишли бўлган «Иссиқхона»да Тошкент туман прокуратурасининг 2005 йил 25 мартдаги Д/10/2005-сонли топшириқ хатига асосан Тошкент тумани ДСИ ходимлари томонидан текшириш ўтказилиб, далолатнома расмийлаштирилган.

Бироқ текшириш жараёнида хусусий тадбиркор С. Азизовга текшириш учун асос бўлган буйруқ нусхаси тилхат асосида топширилмаган, **“Текширишларни рўйхатга олиш китоби”**га ҳам тегишли ёзув киритилмаган. Текшириш натижасига кўра, ДСИнинг солиқ ундириш ва молиявий жаримани қўллаш ҳақидаги қарори билан С.Азизов 1996-2004 йиллар мобайнида белгиланган тартибда давлат рўйхатидан ўтмасдан тадбиркорлик фаолияти билан шуғулланиб, даромад олгани ҳамда 5.100.000 сўм даромадни яширганликда айбланиб, яширилган даромад ва яна шунча миқдорда жарима — жами 10.200.000 сўм молиявий жарима ундирилиши белгиланган.

Аммо С.Азизов тадбиркорлик фаолияти билан шуғулланиш учун белгиланган тартибда лари тўғрисида”ги қарори асосида белгиланган тартибда даромад солиқларини тўлаб келган.

Шулар ва Солиқ кодексининг 124-моддасига мувофиқ даъво муддатини С.Азизовга татбиқ этиб бўлмаслиги боис Тошкент вилояти Солиқ бошқармасига тақдимнома киритилди. Тақдимнома тўлиқ ижро этилиб, Тошкент тумани ДСИнинг 2005 йил 20 июндаги солиқларни ундириш ва молиявий жаримани бекор қилиш ҳақидаги қарори билан Тошкент тумани ДСИ томонидан 2005 йил 25 мартдаги хусусий тадбиркор С.Азизовга нисбатан қўлланилган 10.200.000 сўм молиявий жарима бекор қилинди. Шунингдек, инспекция ходими Ж.Агзамов эгаллаб турган вазифасидан озод қилинди.

Бундан ташқари, жорий йилнинг биринчи ярим йиллигида Тошкент вилояти адлия бошқармаси ходимлари томонидан ўтказилган ўрганишларда 670 та ҳолатда тадбиркорлар ва хусусий мулк эгаларининг қонуний ҳуқуқ ва манфаатларининг бузилгани аниқланиб, тегишли давлат ва назорат қилувчи идоралар раҳбарларига қонунбузилиш ҳолатларини бартараф қилиш юзасидан 145 та тақдимнома киритилди.

Шунингдек, тадбиркорлар ва хусусий мулк эгаларининг манфаатларини кўзлаб судларга 382 та даъво аризалар киритилди.

Тадбиркорлик субъектларидан ноқонуний ундирилган 130 миллион сўм маблағ тақдимнома ва огоҳномалар киритиш йўли билан ҳақиқий эгаларига қайтарилди.

Президентимизнинг 2005 йил 20 июндаги **“Микрофирмалар ва кичик корхоналарни ривожлантиришни рағбатлантириш борасидаги қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида”**ги Фармони билан жорий йилнинг 1 июлидан бошлаб микрофирмалар ва кичик корхоналар учун ягона солиқ, бюджетдан ташқари пенсия жамғармаси, йўл ва мактаб таълими жамғармасига мажбурий ажратмалар тўлаш ўрнига соддалаштирилган ягона солиқ тўлови жорий этилди.

Шунингдек, ягона солиқ тўловини ҳисобот чорагидан кейинги ойнинг 25-кунигача ҳар чоракда тўланиши белгилаб қўйилди. Янги ташкил этилаётган микрофирмалар ва кичик корхоналар солиқ тўловини тўлаш муддатини бир йилга кечиктириш, кечиктирилган маблағни имтиёзли давр тугагандан сўнг тенг улушларда 12 ой давомида тўлаш ҳуқуқи берилиши тадбиркорларга катта қулайлик яратилаётганидан далолатдир.

Президентимизнинг 2005 йил 15 июндаги **“Тадбиркорлик субъектлари томонидан тақдим этиладиган ҳисобот тизимини такомиллаштириш ва уни ноқонуний талаб этганлик учун жавобгарликни кучайтириш тўғрисида”**ги Қарори билан 2005 йил 1 июлдан бошлаб микрофирмалар ва кичик корхо-

Tahlil ko`zgusi

налар томонидан ҳар ойда солиқ хизмати идораларига тақдим этиладиган ҳисоботларни ҳар чоракда тақдим этиш тартиби жорий этилди. Қарорда солиқ ва бошқа бошқарув идоралари тадбиркорлик субъектларидан қўшимча равишда ҳар қандай маълумотнома ва ҳужжатларни талаб қилишга йўл қўйилмаслиги ва бу тартибни бузганликлари учун давлат бошқаруви, маҳаллий давлат ҳокимияти идоралари ҳамда бошқа ташкилотларнинг мансабдор шахслари шахсан жавобгарлиги назарда тутилган. Молиявий статистик ҳисоботлар ва ҳисоб-китобларни қабул қилишни белгиланган тартибда риоя этилиши устидан назорат ўрнатиш Адлия вазирлиги ва Бош прокуратура зиммасига юклатилган.

Давлатимиз раҳбарининг 2005 йил 24 июндаги **“Тадбиркорлик субъектларининг хўжалик соҳасидаги ҳуқуқбузарликлари учун молиявий жавобгарлигини эркинлаштириш тўғрисида”**ги Фармонга кўра тадбиркорлик субъектлари томонидан биринчи марта содир этилган, қасддан қилинмаган ва кам аҳамиятли ҳуқуқбузарликлар учун мансабдор шахсларга нисбатан қонунда белгиланган маъмурий жавобгарлик чоралари қўлланилиши белгилаб қўйилди. Бундан ташқари, ушбу тўловларнинг бир ой ичида ўрнини қоплаган ҳамда унинг оқибатларини бартараф этган ва устама тўлаган тадбиркорлик субъекти молиявий санкциялар қўлланилишидан озод этилади.

Мамлакатимиз Конституциясига мувофиқ, давлат истеъмолчиларнинг ҳуқуқи устунлигини ҳисобга олиб, иқтисодий фаолият, тадбиркорлик ва меҳнат қилиш эркинлигини, барча мулк шаклларининг тенг ҳуқуқлилигини ва ҳуқуқий жиҳатдан баб-баравар муҳофаза этилишини кафолатлайди. Хусусий мулк бошқа мулк шакллари каби дахлсиз ва давлат ҳимоясидадир. Мулкдор фақат қонунда назарда тутилган ҳолларда ва тартибдагина мулкидан маҳрум этилиши мумкин.

Янги қабул қилинган ҳуқуқ меъёрлари айнан хусусий мулкни ҳимоялашга, тадбиркорларнинг эркин фаолият юритишга қаратилган. Тадбиркорлар фаолиятига нохолис, тирноқ остидан кир қидириш кайфияти билан қарашдан бутунлай воз кечиб, уларнинг манфаатлари ва қонуний ҳуқуқлари ҳимоясини тўлиқ таъминлашда барчамиз фаол иштирок этишимиз зарур.

И.ҲОТАМОВ,
ҳуқуқшунос

ЭРКИН МЕҲНАТ ҚАДР ТОПМОҚДА

Istiqlol va imkoniyat

Яқинда Юртбошимизнинг жойларда амалга оширилаётган эзгу ишлар, ижтимоий - иқтисодий соҳадаги ислоҳотларнинг бориши, қишлоқ хўжалигида юз бераётган кенг қамровли ўзгаришлар билан танишиш мақсадида Қорақалпоғистон Республикаси ва Хоразм вилоятига ташрифини катта қизиқиш билан кузатдик. Давлатимиз раҳбарининг пахтакорлар, фермер хўжаликлари раҳбарлари билан самимий суҳбатлашиб, уларга уларга қимматли маслаҳатларни бериши, йўл-йўриқлар кўрсатиши қалбимда ғурур-ифтихор туйғуларини уйғотди. Ахир, давлат раҳбарининг ўзлари далага келиб, “ҳорманг” деб турса, қувонмай бўладими?!

Мустақиллигимизнинг дастлабки кунлариданоқ биз, фермерлар Президентимизнинг оталарча ғамхўрликларини юракдан ҳис қилиб келяпмиз. Асли касбим — инглиз тили ўқитувчиси. Фермерлик ҳаракати эпкинлари ҳаётимни бошқа ўзанга буриб юборди. 1992 йилдан “Фаттоев” фермер хўжалигига раҳбарлик қилиб келяпман. Фаолиятимизни 2 гектар ер олиб, 4 бош қорамолни парваришлашдан бошлаган эдик. Бугун эса 10 гектар пахта, 24 гектар буғдой экиладиган ерларимиз бор. 700 гектардан зиёдроқ яйловга эгамиз.

Хўжалигимизда Россия-Германия ускуналари билан жиҳозланган сутни қайта ишлаш (кичик) заводи фаолият юритиб турибди.

Биз буларнинг барига аввало юртимизда эркин меҳнат қилиш, ўз имкониятларини рўёбга чиқариш учун яратилган шарт-шароитлар туфайли эришдик. Ҳолбуки, кечаги шўро замонида хусусий мулкка эга бўлишни ҳатто тасаввуримизга ҳам сиғдиролмасдик.

Бу йил об-ҳаво қулай келгани боис 10 гектар ерга эрта баҳорда чигитнинг “Бухоро-6” навли уруғни қадаган эдик. Барча агротехник тадбирлар рисоладагидек, ўз вақтида амалга оширилди. Ниҳоллар етарли иссиқликни олди. Ҳосил кўзланганидан ҳам мўл бўлди. 39,9 центнер ўрнига 71 центнердан зиёд ҳосил олдик. Режа 179 фоизга адо қилинди.

Дон хирмони ҳам бу йил баракали бўлди. 24 гектар ердан 120 тонна ўрнига 235,2 тонна сара дон етиштирдик. Ҳосилдорлик гектар бошига 98 центнерни ташкил этди. Дон ҳосилининг режадан ташқари қисми фермер хўжалиги аъзоларига тарқатиб берилди. Очиғини айтсам, меҳнат, машаққатдан қочмасанг, ҳар қарич ерни ардоқласанг, ер билан “тиллаша”, “диллаша” билсанг, фермерлик сени юксакликка кўтаради.

Фермер хўжалигимизда турли русумдаги 6 та техника мавжуд. Ҳосилни экишда ҳам, етиштириб олишда ҳам, пахта заводига ташишда ҳам ҳеч кимга рангимизни сарғайтириб турмаймиз.

Куни-кеча туманимиз деҳқонлари ҳам зафар маррасини забт этдилар. Давлатга 33900 тонна юқори сифатли ҳом ашё топширилди. Бу ғалабага пахтачиликка ихтисослашган 426 та фермер хўжаликларининг ҳиссаси катта, албатта.

Соф даромад ҳисобидан кам таъминланган, кўп болали оилалар, қариялардан ёрдамимизни аямай келяпмиз. Содда қилиб айтганда, сахийнинг қўли очиқ, қўли очиқнинг — йўли очиқ нақлига амал қилаяпмиз.

Вилоятимиз деҳқонлари мамлакатимизда биринчилардан бўлиб, шартномавий режани ошириб бажардилар. Шу муносабат билан Президентимизнинг йўллаган табриги барча юртдошларимиз қатори менга ҳам чексиз қувонч бахш этди. Дарҳақиқат, табаррук, чинакам хазина бўлмиш ўзбек заминида эркин, ҳалол меҳнат қадр топмоқда. Минглаб фермерлар қатори мен ҳам ерга эгалик туйғуси, манфаатдорлик ҳисси билан яшаш ва ишлаш бахтига муяссар бўлаяпман.

Ёқуб ФАТТОЕВ,
Пешку туманидаги
“Фаттоев” номидаги
фермер хўжалиги раҳбари,
Олий Мажлиси Сенати аъзоси

Qaror va ijro

ЕРНИ АЛДАГАННИНГ ЎЗИ АЛДАНАДИ

(Давоми. Боши биринчи бетда)

Бугунги кунда фермерлик қишлоқ хўжалигининг истиқболли ва самарали шаклига айланаётир. Мамлакатимизда мазкур тармоқни ривожлаштиришга катта эътибор қаратилаётган бир пайтда мавжуд имкониятларга бефарқ қараётган фермерлар ҳам учраб турибди. Айримлари эса, қонун-қоидаларни қўпол равишда бузиб, ортиқча ташвишларга йўл қўйишмоқда.

Яқинда “Навоийдонмаҳсулотлари” акциядорлик жамияти Навоий вилояти хўжалик судига ғалла топшириш юзасидан шартнома мажбуриятларини бажармаган фермерлар устидан даъво аризаси киритди. Хусусан, Конимех туманидаги “Холмурод Гумбаз” фермер хўжалиги раҳбари Р.Ибрагимов ўтган йил кузида “Навоийдонмаҳсулотлари” АЖга 20,1 тонна дон етказиб бериш бўйича шартномага имзо чеккан. Шартномада кўзда тутилган майдонларга ғалла экилган, бироқ ерга муносабат яхши йўлга қўйилмаган, ўғит, сув, ишлов берилмаган. Оқибатда кўзланган ҳосил олинмади, давлатга режадаги 20,1 тонна ўрнига 11,9 тонна дон топширилди, холос. Даъвогар фермер хўжалигидан 169 минг 350 сўм жаримани ундириб беришни сўради. Навоий вилоят хўжалик судининг Конимехда ўтган суд мажлисида “Навоийдонмаҳсулотлари” акциядорлик жамиятининг даъво аризаси тўлиқ қаноатлантирилди. Суд даъвогар ҳисобига 169.350 сўм жарима, давлат божи ва вилоят хўжалик судининг депозит рақамига почта харажатини ундириш ҳақида қарор чиқарди ва унинг ижроси таъминланди. Айни шу тумандаги М.Раҳмонов раҳбарлик қилаётган “Умида” фермер хўжалиги эса 330 минг сўм жаримага тортилди. Шартномага асосан, маҳсулотни белгиланган сифатда, миқдорда ва муддатларда топширишдан асоссиз бўйин товлаганлиги учун хўжалик тайёрловчига топширилмаган маҳсулот қийматининг 25 фоизи миқдорида жарима тўлаши белгиланган. Суд даъво талабини қонуний деб ҳисоблади ва уни қаноатлантиришни лозим топди.

Шунингдек, давлатга бир мисқол ҳам ғалла топширмаган “Тинишбек”, “Иқтисод” фермер хўжаликлари, шартнома шартларини бажармаган, ҳар қайсиси 100 мингдан 330 минг сўмгача зарар келтирган “Соҳиб”, “Олимжон”, “Бирмек-С”, “Нурназар авлод”, “Улуғбек”, “Азизбек-Лочин” каби 26 та фермер хўжаликлари раҳбарлари ҳам бугун жарима тўлашга мажбур. Туманда 2004 йилда ғалла етиштириш юзасидан 99 та фермер хўжалиги шартнома тузган эди. Аммо 26 та фермер ўз ваъдасига вафо қилмади.

Бундай ҳолатни Конимех туманида эмас, балки вилоятнинг Навбаҳор, Қизилтепа, Кармана, Хатирчи ва Нурота туманларида ҳам кузатиш мумкин. Кармана туманида 16 та, Нурота туманида 8 та, Навбаҳор туманида 31 та ва Хатирчи туманидан 22 та фермер хўжалиги шартномада кўрсатилган ҳосилни йиғишолмади. Улар нафақат ўзларини, балки ерни ҳам алдашди.

Мана юртимизга яна куз кириб келди. Ўтган мавсумда йўл қўйилган камчиликларга энди барҳам бериладими?

2006 йилда вилоят ғаллакорлари 77 минг тонна дон, 4,4 минг тонна уруғлик дон етиштириш ниятида. Шунинг 59 минг 989 тоннасини 2776 та фермер хўжалиги етиштириб бериши режалаштирилган ва бу борада шартномалар тузилган. Ҳозирги қуёшли кунларнинг ҳар бир дақиқаси ғанимат. Туман ҳокимликлари, қолаверса, шу соҳанинг мутасаддилари бу ҳақда жиддийроқ ўйлаб кўришса, фойдадан холи бўлмасди.

Х. КАРИБАЕВА,
ҳуқуқшунос
Ёркул УМАРОВ,
“Инсон ва қонун” мухбири

Taassuf

АСОССИЗ МУАММО

“Мақсудхон” фермер хўжалиги Пахтачи тумани ҳокимининг 2001 йил 21 сентябрдаги 281-К-сонли қарорига асосан ташкил этилган. У “Пахтабанк”нинг Зиёвуддин бўлими мижози ҳисобланади.

Фермер хўжалиги раҳбари Ж.Каримова банк томонидан пул маблағлари ўз вақтида берилмаётгани тўғрисида “Ишонч телефони”га мурожаат қилди. Мамлакатимизда хўжалик юритувчи субъектлар ва тадбиркорларга кенг имкониятлар яратилган бир пайтда “Мақсудхон” фермер хўжалигига қилинган бундай муносабатни қандай тушуниш мумкин?

Самарқанд вилояти адлия бошқармаси фермер хўжалиги раҳбари Ж.Каримованинг мурожаатини ўрганиб чиққач, маълум бўлдики, банк ва фермер хўжалиги ўртасида 2003 йилнинг 14 ноябрида кредит шартномаси тузилган. Банк томонидан ана шу кредит шартномасига асосан фермер хўжалигига бир дона “ТТЗ-80-11” русумли трактор ҳамда культиватор сотиб олиши учун йиллик йигирма фоиз устама тўлаш шарти билан 6 миллион 500 минг сўм ўрта муддатли кредит берилган. Албатта, фермер хўжалиги кредит маблағларини мақсадли ишлатган — трактор ва культиватор сотиб олган.

Банк томонидан фермер хўжалигига ўрта муддатли кредит берилгани, тадбиркорлик субъекти хўжалик фаолиятини юритиш учун ўзига қулай шароит яратгани яхши. Аммо кредит маблағи олиндими, энди белгиланган санадан кечиктирмасдан кредит фоизларини тўлаб борилиши керак. Ушбу кредит шартномасида фермер хўжалиги ҳар ойнинг 25-санасидан кечиктирмасдан ҳисобланган ойлик кредит фоизларини тўлиқ тўлаши аниқ белгилаб қўйилган. Бироқ фермер хўжалиги кейинги ойлар давомида ушбу мажбуриятни унутиб қўйган экан. Натижада шу йилнинг 30 март кунига 153 минг 496 сўм, кўрсатилган банк хизматлари учун 12 минг 735 сўм - жами 166 минг 231 сўм қарз бўлиб қолган.

Бундан ташқари, “Мақсудхон” фермер хўжалигига 2005 йилда пахта ҳосили етиштириш учун имтиёзли йиллик 3 фоизли 1 миллион 250 минг сўм кредит ҳам берилган. Банк томонидан фермер хўжалигининг тўлов топшириқномаларига асосан турли тайёрловчи ва хизмат кўрсатувчи ташкилотларга ушбу пул маблағлари ўз вақтида ўтказиб берилган. Бундан ташқари, бизнес-режа бўйича берилиши лозим бўлган 180 минг сўм иш ҳақининг 100 минг сўмини фермер хўжалиги нақд олган. Шунингдек, имтиёзли кредит маблағлари ҳисобидан фермер хўжалигининг ер солиғи, даромад солиғи, йўл фонди, пенсия жамғармаси, касаба уюшмаси тўловлари бўйича қарздорлик маблағлари ўтказиб берилган.

Кўриниб турибдики, фермер хўжалиги ўз пул маблағларидан эркин фойдаланишда ҳеч қандай муаммо туғилмаган. Ҳукуматимизнинг барча банк ва тадбиркорлик субъектлари олдига қўяётган талаби ҳам бундан бошқача бўлиши мумкинми?

Таассуфки, ўрганиш жараёнида фермер хўжалигининг давлат солиқ инспекциясидан турли солиқ тўловлари бўйича 477 минг 818 сўм, “Ўзқишлоқхўжаликмашлизинг” компаниясининг Самарқанд вилояти филиалидан 2 миллион 524 минг сўм кредитор қарзи мавжудлиги аниқланди. Бундан хулоса қилиш мумкинки, қарздорлик бор экан, фермер хўжалиги уни тўлаш чораларини кўриш учун фақат ўзи масъул эканини тушуниши керак. Шу маънода банкни айблаш ноўрин.

Шу ўринда бир мулоҳазани айтиб ўтишни лозим топдик. Гап шундаки, ҳар бир фуқаро юқори ташкилотларга мурожаат қилиш ҳуқуқига эга. Биз фермер хўжалиги раҳбари Ж.Каримованинг мурожаати мазмунини ва унинг ечимини элга овоза қилиб, тадбиркорнинг обрўсига соя ташлаш ниятида эмасмиз. Хурсандмизки, бугунги кунда мамлакатимизнинг кўп сонли тадбиркорлари орасида аёлларимиз ўрни тобора ортиб бормоқда. Ж.Каримова ҳам ана шундай эл-юрт манфаати йўлида, жамиятимиз равнақига ҳисса қўшаётганлардан бири. Унинг банкдан ноўрин норози бўлиши банк ва мижоз ўртасидаги ҳамкорликка путур етказмаслиги шубҳасиз. Ҳамма гап энди бундай хатони бошқалар қайта такрорламаслигида, деб ўйлаймиз.

Шарофиддин МУСАЕВ,
ҳуқуқшунос.
Ҳамид ЭГАМ,
“Инсон ва қонун” мухбири

Шу йилнинг 19 январида Ўзбекистон “Адабий ва бадиий асарларни муҳофаза қилиш тўғрисида”ги Бернь конвенциясига қўшилди ва конвенция қоидалари 2005 йил 19 апрелдан мамлакатимизда қўллана бошланди. Айни пайтда дунёнинг 159 мамлакати ушбу конвенциянинг аъзоси ҳисобланади.

Фан, адабиёт ва санъат асарлари ҳамда уларнинг муаллифлари ҳуқуқларини муҳофаза қилишга қаратилган мазкур универсал халқаро шартнома 38 та асосий модда ва ривожланаётган мамлакатлар учун имтиёз берадиган 6 та модда кирган махсус қўшимча бўлимдан иборат.

Qonun ijodkorligi

МУАЛЛИФЛИК ҲУҚУҚИ ҲИМОЯСИ

Бернь конвенцияси оммавий ахборот воситаларида ҳам муаллифлик ҳуқуқининг муҳофаза қилинишини ўз ичига олади. Конституциямизда белгиланган сўз ва матбуот эркинлиги, ахборот олиш ва муаллиф бўлишга доир ҳуқуқлар **“Оммавий ахборот воситалари тўғрисида”, “Ахборот олиш принциплари ва кафолатлари эркинлиги тўғрисида”, “Журналистик фаолиятни ҳимоя қилиш тўғрисида”, “Ноширлик фаолияти тўғрисида”, “Муаллифлик ҳуқуқи ва турдош ҳуқуқлари тўғрисида”, “Реклама тўғрисида”**-ги қонунларда кафолатланган.

Қонунчилик талабига кўра, оммавий ахборот воситалари (ОАВ) мустақил бўлиб, бирор-бир муассис таҳририятнинг ички ишларига аралашиши мумкин эмас. Даромад олиш, уни тақсимлаш, ходимларни ишга олиш, ижодий материалларни эълон қилиш таҳририятнинг ички ишларига киради.

Муассис ОАВни бошқаришда бевосита таҳририят бош муҳаррири билан шартнома тузади. Шартномада ҳар икки тарафнинг ҳуқуқ ва мажбуриятлари аниқ кўрсатилади. Ҳуқуқ ва мажбуриятлар нималардан иборатлиги, мазмуни эса амалдаги қонунчиликда белгиланган.

ОАВ бошқалар олдида мустақил бўлса-да, ўз фаолиятини амалга ошираётганда амалдаги қонунларга бўйсунади, мажбурият ва масъулиятларини адо этади. Бугунги кун оммавий ахборот воситалари инсонийлик мезонларига ҳурмат билан қараб, фуқароларнинг шаъни, қадр-қимммати, эътиқоди ва шахсий турмушларига алоқадор масалаларга путур етказмаслиги, оила, давлат сири, шунингдек, қонун билан муҳофаза этиладиган бошқа сирларга дахл этмаслиги кўзда тутилади ва бу уларнинг масъулияти ҳисобланади. Фуқаролик кодекси ва бир қатор қонунларда шахсий номулкий ва мулкий ҳуқуқлар доираси, шаън ва қадр-қиммат тушунчаси, тижорат сирлари ва бошқаларга аниқ таърифлар берилган. Хусусан, Фуқаролик кодексининг 97, 100, 1095-1097-моддаларида конфедициал ахборотлар, тижорат, ишчанлик обрўси ёки шахсий сирларга путур етказувчи ахборотларни тарқатишда маълум чекланишлар мавжуд. Бундай ахборотлар фақат шу ахборотга ва унга тенглаштирилган манбаларга ҳуқуқи бўлганларнинг рухсати билан эълон қилиниши мумкин.

Қонунчиликка асосан, муаллифлик ҳуқуқининг объекти сифатида ахборотлар, мақолалар, бадиий ва санъат, фотография асарлари, интервьюлар ҳимояга олинган. Бу асарлар муаллифларнинг мутлақ ҳуқуқига тегишли бўлиб, муаллиф ҳаётлиги даврида ва вафотидан кейин 50 йилгача ҳимоя қилинади. Ҳар қандай шахс қонун орқали қўриқланаётган асарлардан фақат ҳуқуқ эгасининг розилиги билан фойдалана олади.

ОАВ муаллифлар олдида муайян мажбуриятларга эга. Бу мажбуриятлар қуйидагилардан иборат:

- муаллифлар билан шартнома тузган ҳолда асарлардан фойдаланиш;
- хорижий муаллифлар ва ҳуқуқ эгаларининг асарларидан лицензия шартномаси асосида фойдаланиш;
- олинган манбалар ва ҳуқуқ эгалари номларини кўрсатиш;
- асарлардан парча олинганда амалдаги талабларга (манбани кўрсатиш, муаллиф номига ҳавола қилиш ва бошқалар) риоя этиш, асарларнинг дахлсизлигига путур етказмаслик;
- асарларни таржима қилиб эълон этаётганда ҳуқуқ эгаларидан розилик олиш;
- асарлардан фойдаланганда (такроран фойдаланганда), ҳуқуқ эгаларига белгиланган тартибда муаллифлик ҳақи тўлаш;
- бошқа ОАВ саҳифаларидаги ахборотларни эълон қилганда уларнинг розилигини олиш;
- интервью олиш ва уни тарқатишда муаллифлик ҳуқуқига риоя этиш, интервью берувчига муаллифлик ҳақи тўлаш;
- рекламада асарлардан фойдаланишда алоҳида рухсат олиш ва бошқалар.

Муаллифлик ҳуқуқи тўғрисидаги қонунчиликда муаллифларга ҳақ тўламай ва уларнинг розилигисиз асарларидан қисқа ахборотлар тайёрлаш фавқулодда ҳолатларда фойдаланишга йўл қўйилади. Бу қоида, асосан, жамиятни тезкор ва муҳим ахборотлар билан таъминлаш, воқеа ва ҳодисалар ҳақида фуқароларни хабардор қилиш, хавфсизликни таъминлашга қаратилган.

ОАВ воситалари олдидаги асосий муаммолардан бири муаллиф билан шартнома тузишни ташкил этишдир. Қонунчиликка кўра, ОАВ таҳририяти биринчи марта асари эълон қилинаётган шахс билан муаллифлик шартномаси тузиши керак. Шартнома фақат ёзма равишда тузилади ва амал қилишининг аниқ муддати кўрсатилади. Шартнома муддатсиз ҳам тузилади. Ёзма шартнома тарафлар имзолаган битта ҳужжатни тузиш йўли билан, шунингдек, почта, телеграф, телетайп, электрон алоқа ёки ишончли равишда аниқлаш имконини берадиган бошқа воситалар ёрдамида ҳужжатлар алмашиш йўли билан ҳам тузилиши мумкин. Шартномада асарлардан фойдаланиш ҳажми ва жанри кўрсатилган ҳолда уларга тўланадиган муаллифлик ҳақи миқдори, асардан такроран фойдаланиш ёки бошқа тилларга таржима қилиш шартлари кўрсатилади. Шартнома томонлардан бирининг олдиндан ёзма равишдаги огоҳлантириши орқали бекор қилиниши мумкин.

Муаллиф асаридан рекламада фойдаланишда алоҳида шартнома тузилади. Бунда рекламанинг хусусияти, фойдаланиш шартлари ва тўланадиган ҳақ миқдори кўрсатилади. ОАВда эълон қилинаётган ҳар бир реклама учун алоҳида шартнома тузилади.

ОАВ таҳририятлари томонидан ўзгалар асарларидан рухсатсиз энг кўп фойдаланиш ҳоллари фотография ёки тасвирий санъат асарларидан фойдаланишда кўринмоқда. Кейинги пайтларда бу турдаги объектлардан рухсатсиз фойдаланиш оқибатида айрим даврий нашрларнинг ҳатто суд идоралари олдида жавоб беришига ҳам тўғри келди.

Умуман, муаллифлик ҳуқуқига риоя этиш, асарлар дахлсизлигини таъминлаш, улардан фойдаланганда тегишли муаллифлик ҳақи тўлаш, саҳифаларини иложи борича ўз материаллари билан тўлдириш таҳририятларнинг асосий вазифаси бўлиши керак.

Хулоса ўрнида айтиш керакки, ОАВ том маънода “тўртинчи ҳокимият” бўлиши учун амалдаги қонун талабларига тўлиқ риоя этиши шарт.

Бобоқул ТОШЕВ,
юридик фанлари номзоди

КАФОЛАТЛАНГАН ҲУҚУҚ

(Давоми. Боши биринчи бетда)

2002 йилдан буён ҳар йил 10 октябр ўлим жазосини бекор қилиш куни сифатида нишонланади. Чунки шу куни ўлим жазосига қарши бутун дунё коалицияси ташкил топган. Жумладан, Халқаро Амнистия ташкилоти ҳам шу коалицияга қўшилган.

Фуқаролик ва сиёсий ҳуқуқлар тўғрисидаги халқаро Пактнинг 6-моддаси, 5-қисмида ўн саккиз ёшга тўлмаган шахслар томонидан содир этилган жиноятлар учун ўлим жазоси ҳукми чиқарилмайди ва ҳомиладор аёлларга нисбатан бу ҳукм ижро этилмайди, дейилган. Мамлакатимиз Жиноят кодексига биноан, аёлларга нисбатан ўлим жазоси тайинланмайди.

Дунё ҳамжамияти ўлим жазосини бекор қилиш учун астойдил кураш олиб бораётган бир вақтда, вояга етмаганларга ўлим жазоси тайинлаш бўйича АҚШ, Нигерия, Покистон, Саудия Арабистони, Яман ва Эрон давлатларида бу жазо тури қўлланилмоқда. Халқаро Амнистия ташкилотининг 2004 йил 30 ноябрда эълон қилган маълумотига кўра, АҚШда 1990 йилдан 2004 йилнинг охирига қадар 18 ёшга тўлмаганлардан 19 нафарига нисбатан ўлим жазоси ижро этилган, 70 нафар вояга етмаганлар эса ўлим камераларида ҳукм ижросини кутиб ётишибди. Халқаро Амнистия ташкилоти шу муносабат билан бутун дунё мамлакатларига, шу жумладан, АҚШ ҳукуматига ўлим жазосини бекор қилиш, ҳеч бўлмаганда, вояга етмаганларга нисбатан ўлим жазосини қўлламаслик ҳақида мурожаат қилди.

2005 йил 21 апрелда БМТнинг Инсон ҳуқуқлари бўйича комиссияси томонидан ўлим жазосини бекор қилиш юзасидан резолюция қабул қилинди. Бу резолюцияда дунёдаги барча мамлакатлардан ўлим жазосини бекор қилиш талаб этилган. Бу жазодан воз кечмаган мамлакатлар эса, мораторий қўллаш ва вояга етмаганлар ҳамда руҳий хасталарга нисбатан ўлим жазосини умуман қўлланмаслик кўрсатиб ўтилган.

Ўлим жазосини амалда қўлланмаслик жиноятчиликнинг пасайишига олиб келади. Бу ҳолат БМТнинг 1996 йилдаги хулосаларида ҳам тасдиқланади. Мисол учун Канадада 1975 йили ҳар 100.000 нафар одамга 3 нафар одам ўлдириш жинояти тўғри келган бўлса, ўлим жазосини бекор қилинганидан сўнг бу кўрсаткич 2.5, 1993 йилга келиб эса 2 тага тушган.

Мамлакатимизда инсон ҳақ-ҳуқуқлари, эрки ва шахсий дахлсизлигини ҳуқуқий кафолатлашда Президентимизнинг **“Қамоққа олишга санкция бериш ҳуқуқини судларга ўтказиш тўғрисида”**ги Фармони тарихий ҳужжат бўлди. Олий Мажлиснинг Қонунчилик палатаси ва Сенатининг қўшма мажлисида Президентимиз суд-ҳуқуқ тизимини ислоҳ қилишдаги устувор вазифа ва йўналишлар ҳақида тўхталиб: **“Ўзбекистонда ҳам шахсни ушлаб туриш, ҳибсга олиш, шунингдек, бошқа процессуал мажбурий чораларни қўллаш учун санкция бериш ҳуқуқларини ҳам судларга ўтказиш керак”**, деб таъкидлаган эди. 2005 йил 8 августда **“Қамоққа олишга санкция бериш ҳуқуқини судларга ўтказиш тўғрисида”**ги Фармон эълон қилиниши бу фикрнинг тасдиғи бўлди.

Фармонга кўра, жиноят содир этишда гумон қилинаётган ёки айбланаётган шахсларни қамоққа олишга санкция бериш ҳуқуқи 2008 йил 1 январидан бошлаб судлар ваколатига ўтади. Эҳтиёт чораси сифатида қамоққа олиш, қонунда белгиланган бошқа эҳтиёт чораларини қўллаш самарасиз бўлган алоҳида ҳолатларда ва жиноят ишлари бўйича судлар ёки ҳарбий судлар ваколатига мувофиқ, уларнинг қарори бўйича амалга оширилиши белгиланган.

Ҳеч шубҳасиз, қамоққа олиш учун санкция бериш ҳуқуқи судларга ўтказилгач, инсон ҳақ-ҳуқуқларини ҳимоя қилиш борасида бир қатор афзалликлар юзага келади:

биринчидан, суд орқали қамоққа олишга санкция берилган вақтда суд мажлисига гумонланувчи ёки айбланувчи, унинг ҳимоячиси, терговчи, прокурор, жабрланувчи ёки унинг вакили иштирок этади;

иккинчидан, прокурорлар дастлабки тергов устидан назорат олиб бориш жараёнида қамоққа олишга ёзма розилик бериш билан бирга, санкция берилган жиноятчи устидан ҳам назоратни бевосита амалга оширишлари мумкин бўлади;

учинчидан, Европада экстрадиция ва Минск Конвенцияларига кўра, судьяларимизнинг санкцияси билан мамлакатимизда жиноят содир этиб, чет мамлакатларда қочиб юрган жиноятчиларни экстрадиция қилиш осонлашади.

Қисқаси, қамоққа олишга санкция беришнинг суд тартиби белгиланганги жиноят қонунчилиги соҳасида, умуман, инсон ҳақ-ҳуқуқларини ҳимоя қилишда демократик тамойиллар сари қўйилган яна бир катта қадам бўлди.

Ф. КОМИЛОВ,
Олий Мажлис Қонунчилик палатаси депутати

Эъзоз топаётган қадриятлар

Ogohlik sharti

Мана, Андижонда қонли фожиалар содир этилганига ҳам тўрт ойдан ошди. Бироқ террорчиларнинг бу мудҳиш қилмишлари ҳали-бери халқ ёдидан, озор ва алам чеккан кўнгиллардан чиқмайди. Албатта, жиноятчилар қилмишларига яраша жазоларини олади, деган ишонч барчамизга таскин беради.

БОШ ДЕВОРГА ТЕККАНДА...

Дарҳақиқат, 20 сентябр куни Республика Олий суди биносида Андижонда содир этилган террорчилик ҳаракати ва бошқа ўта оғир жиноятлар бўйича қўзғатилган жиноий ишнинг дастлабки терговда якунланган қисмига кўра очиқ суд бошланди. Ўн беш нафар айбланувчи ўз қилмишларига иқрор бўлишиб, минг бора афсус-надоматлар билан қилган кирдикорларини баён этиб, пушаймонликларини қайта-қайта билдиришмоқда.

Ҳа, одам боласининг феъли шунақа: унинг йўлдан адашиши осон, бироқ қилмишининг оқибатидан огоҳ бўлгач — боши деворга текканда кўзи мошдай очилади. Айбланувчиларнинг иқрор бўлишиб, бераётган кўрсатмалари уларнинг Ўзбекистондаги мавжуд конституциявий тузумни ағдариш, халифалик давлатини тузишдек хомхаёлга беришганини рўй-рост кўрсатди.

Суд жараёни бошлангунга қадар айрим хорижий оммавий ахборот воситалари орқали тарқатилган бўҳтондан иборат хабарлар Андижонда рўй берган фожиаларнинг туб сабабларини хаспўшлашга қаратилгани аён бўлди.

Хўш, мамлакатимизда демократик давлат барпо этилиб, фуқаролик жамияти асослари шакллантирилаётган бир пайтда террорчилик хуружлари рўй бераётганининг сабаби нимада? Ўзбекистон ўзининг географик жиҳатидан Шарқ ва Ғарб мамлакатларининг манфаатлари тўқнашадиган минтақада жойлашган. Шу боисдан ҳам, биз муаммоларимизни ташқаридан кимдир ҳал қилиб бера олмаслигини, ватан равнақи ҳар биримизнинг саъй-ҳаракатимизга боғлиқ эканини теран тушуниб етмоғимиз зарур.

Барчамиз бир тан бир жон бўлиб, келажакка ишонч билан қараб, террорчиларнинг асл муддаоси ислом динини мустаҳкамлаш эмас, балки мустақил ўзбек халқини бошқаларга қарам қилиб қўйиш эканини ёшларга тушунтириб беришимиз — ғояга қарши ғоя билан курашишни изчил давом эттиришимиз лозим. Чунки ғаним ёшларни ўз таъсирига олишга, улар онгини заҳарлашга уринади. Йўлидан оздиришга муваффақ бўлганларининг қўлига қурол беради.

Аслида бузғунчилик, ҳокимиятни зўрлик билан ағдариб ташлаш каби ғоялар диний қадриятларимизга мутлақо ёт. Бунёдкорлик, сабр-қаноат каби юксак инсоний ғоялар билан суғорилган эътиқодимизни ҳар хил бузғунчи талқинлардан ҳимоялаб, бу борада ёшларни доимо огоҳликка чорлаб туриш барчамизнинг фуқаролик бурчимиздир. Мамлакатимизнинг тараққий этган давлатлар қаторига чиқариш ўз қўлимизда эканини унутмаслигимиз, мамлакат салоҳиятини юксалтириш учун тинчлик, барқарорлик зарурлигини ҳар биримиз юрагимиздан ҳис этишимиз керак.

З. РАЖАБОВ,
Ғаллаорол тумани

СУВ БАЛОСИ

Якшанба куни АҚШнинг Нью-Йорк штатидаги Жорж кўлида “Shoreline Cruises” компаниясига қарашли “Ethan Allen” номли қайиқнинг чўкиб кетиши натижасида 21 нафар киши

ҳалок бўлди. Бу фалокат шу қадар тез содир бўлганки, қайиқдаги одамларнинг бирортаси қутқарув анжомини кийишга улгурмаган. Бироз вақтдан сўнг етиб келган қутқарув хизмати ходимлари қолган жабрдийдаларнинг жонига оро киришган. Чўкканлар орасида АҚШ ва Канада фуқаролари борлиги аниқланди.

Ҳозирда транспорт хавфсизлиги миллий ташкилоти томонидан ҳалокат сабаблари юзасидан суриштирув ишлари олиб борилмоқда. Айрим маълумотларда айтилишича, қайиқнинг чўкиб кетишига кўлда сузаётган бошқа бир йирик қайиқнинг кучли сув тўлқинини вужудга келтиргани сабаб бўлган.

СОТҚИН ДЕНГИЗЧИ

“Дейли Телеграф” ахборот манбасининг маълум қилишича, англиялик ҳарбий денгизчи қиморхонага қарзини тўлаш учун қанотли ракеталар ҳақидаги махфий маълумотлар ёзилган компьютер ноутбукни сотиб юборган. Бу ҳол АҚШ ҳарбий-денгиз флоти билан ҳамкорликда ўтказилган ўқув машғулотларида ошкор бўлган. Тергов чоғида айбдор қиморхонадаги 120 минг англия фунти миқдоридаги қарзини узиш учун компьютер пулидан ташқари сафдошларига қаҳва сотиб олишга ажратилган 230 фунтни ҳам ўғирлаганини тан олди. Бу қилмиш денгизчига қимматга тушадиган бўлди — у энди 1 йил қамоқда ўтириши баробарида хизмат унвони ва мукофотлардан маҳрум этилди.

ТЕТЧЕР КЎРСАТМА БЕРАДИ

79 ёшли собиқ сиёсатчи Маргарет Тетчер АҚШда навбатдаги коррупция жанжалнинг юзага келишига сабабчиси бўлиши мумкин. “France Presse” ахборот агентлигининг тарқатган хабарига кўра, тергов-суриштирув идоралари эътибори унинг бундан беш йил бурун АҚШ Конгресида етакчилик қилган республикачилар партиясининг раҳбари Том Делей ўртасидаги муносабатларига қаратилган. Ҳозирги пайтда Делей партия мулкини ноқонуний хусусийлаштирганликда айбланмоқда. Президент Жорж Бушнинг энг яқин ҳаммаслагини икки йиллик қамоқ жазоси кутмоқда. Собиқ ҳукумат раҳбарлари вакилларининг айтишига қараганда, “темир хоним” судда бор-йўғи гувоҳ сифатида иштирок этади. Шу ўринда айтиб ўтиш жоизки, Маргарет Тетчер олдин ҳам молиявий қаллобликлар юзасидан судга кўрсатма берган. Шу йил бошида жанубий Африка республикасида яшовчи ўғли Маркка нисбатан жиноий иш қўзғатилган ва суд унга 500 минг АҚШ доллари миқдорида жарима тўлаш ҳамда 4 йиллик шартли қамоқ жазоси тайинланган эди. Ўшанда ҳам Маргарет Тетчер гувоҳликка ўтганди.

БАЛИ ОРОЛИДАГИ ХУНРЕЗЛИК

Дунёга машҳур дам олиш маскани яна террор нишонига айланди. Шанба куни бу ердаги 3 та гавжум ресторанда бир вақтнинг ўзида амалга оширилган портлашлар натижасида 27 нафар киши қурбон бўлган. 107 нафар дам олувчи жароҳатланган. Ҳалок бўлганларнинг ярми хорижий

сайёҳлардир. Ушбу портлашлар террорчи камикадзелар томонидан амалга оширилган.

Бу хунрезликни ким содир этгани номаълум бўлса-да, Индонезия ҳукумати уни “ислом жамоаси” диний экстремистик ташкилоти уюштирган деган тахминни билдирмоқда. Шунингдек, бу ишга алоқадор икки нафар Малайзия фуқаросининг исм-шарифи гумондор сифатида тилга олинмоқда. Бу фикрни экспертлар ҳам қўллаб-қувватламоқда. Чунки ушбу ташкилот олдин ҳам бир қанча портлашлар содир этган ва халқаро террорчи ташкилотлар билан мустаҳкам алоқага эга.

Munosabat

НОБЕЛ МУКОФОТИНИНГ ЯНГИ СОҲИБЛАРИ

Австралиялик тиббиётчи олимлар Бэрри Маршал ва Робин Уоррен “Hellicobacten Pylori” деб номланган янги микроорганизмни кашф этишгани ҳамда унинг ошқозон яраси ва ўн икки бармоқли ичак яллиғланишидаги ўрни борасидаги тадқиқотлари учун Нобель мукофотига лойиқ топилдилар. Бу йилги мукофот жамғармаси қиймати миллион доллардан ортиқ, деб ёзади “Ru” газетаси. Ўтган йили бу мукофотга америкалик тиббиётчи олимлар Ричалд Аксел ва Линда Бак инсон гени билан боғлиқ оламшумул кашфиётлари учун сазовор бўлишган эди.

Ғуломжон ҒАФФОРОВ

Qonun dastagi

УСТАСИ ФАРАНГ “ТАДБИРКОР”ЛАР

Данғаралик Алижон Маҳкамов кўпдан буён тадбиркор бўлишни кўнглига тугиб юрар, бунинг учун бироз сармоя ҳам жамғариб қўйганди. Эзгуликнинг эрта-кечи бўлмайди, деганларидек, Данғара туман ҳокимининг 2000 йил 31 январдаги қарори билан Олахамак қишлоғида унинг “Юксалиш-Р” хусусий савдо ишлаб чиқариш фирмаси ташкил этилди.

Фирма фаолиятни “Дўстлик” хўжалигида ижарада туриб бошлади. Низомга мувофиқ автомобилларга техник хизмат кўрсатиш, эҳтиёт қисмлар ва автомобиллар билан савдо қилиш, улгуржи ва чакана савдо билан шуғулланиш, гўшт маҳсулотлари ишлаб чиқариш ва сотиш фирманинг фаолият турлари, деб белгиланди.

2002 йил охирларига келиб “Дўстлик” хўжалигининг мажмуаси сотиладиган бўлди Табиийки, Алижон биринчи харидорлардан бўлиб орага тушди ва вилоят давлат мулкини бошқариш ва тадбиркорликни қўллаб-қувватлаш бошқармасининг 2002 йил 11 декабрдаги буйруғига биноан мажмуани сотиб олди. Мажмуанинг мулкий қиймати 320 миллион сўмга, фирма 2000 йилдан буён хўжаликда ижарада тургани боис 1.321.438 сўм ижара ҳақи ҳам қўшилиб, жами 321.321.438 сўмга баҳоланди. Шундан 100.000.000 сўми инвестиция мажбурияти сифатида киритилиши лозим бўлиб, қолган 220 миллион сўм бино ва иншоотлар ҳақи сифатида давлатга тўланиши керак эди. Харидор давлатга тўланиши шарт бўлган сумманинг 10 фоизи — 22 миллион сўмни бир ой ичида, қолган 90 фоизини икки йил давомида, яъни 2003 йилнинг 20 декабригача 45 фоизини (99 миллион сўм), 2004 йилнинг 20 декабригача яна 45 фоизини (99 миллион сўм) тўлаши зарурлиги ҳам буйруқда уқтирилди. А.Маҳкамов дастлабки 10 фоизли тўловни бажарди ва мулкдан фойдаланиш ҳуқуқини қўлга киритди. Қонун-қоидага мувофиқ, мулкни тасарруф этиш ҳуқуқини берувчи давлат ордери тўлов тўлиқ амалга оширилгандан сўнг берилади. Аммо А.Маҳкамов ордерни олмай туриб, “фаолият”ини бошлаб юборди: дастлаб ун цехи, мажмуа биносини, бошқа биноларининг шиферлари, бинолардан кўчириб олинган пишган ғиштлар, қассобхона, омбор ва айвонларни бузиб сотди. Бу ҳолдан ташвишланган вилоят давлат мулкини бошқариш ва тадбиркорликни қўллаб-қувватлаш бошқармаси мутасаддилари уни мажмуа биноларини бузмаслик, буйруқ талабларини тўғри бажариш хусусида оғзаки ва ёзма равишда огоҳлантиришди. Бироқ қайта-қайта огоҳлантиришлар унга кор қилмади. Аксинча, у янада каттароқ “иш”га қўл урди. Яъни бир неча юз бош чўчқа боқиладиган биноларни, иситиш қурилмаларини, токарлик дастгоҳи, чорва молларини сотиб юборди.

(Давоми тўртинчи бетда)

Ҳаётда одамларни бир-бирлари билан боғлаб турувчи ришта — бу меҳр-оқибатдир. Зотан, ўзгалар меҳр кўрсатиб яшашни ўзининг кундалик шиорига айлантирган инсонлар ғаму-ташвишли, қувончликка тўлган кунларда бир-бирларини ёлғизлатиб қўйишмайди. Аслида ҳаёт мазмуни ҳам шунда жамулжам. Бироқ дунёда бу бахтдан бенасиб кишилар ҳам учраб туради.

МЕҲР-ОҚИБАТ, ЛАФЗ — ОЛИЙ ФАЗИЛАТ

Яйпанлик Мурод Тўхтабоев ҳам ана шундайлардан бири экан. Гапни узоқдан бошлайдиган бўлсак, бундан уч йил муқаддам Мурод Тўхтабоев Ўткирдан беш минг сўм қарз олади. Қарзни олиб ишини битирди-ю, бироқ уни қайтаришга келганда ғирромлик қилади. Ўткир пулини қайтариб олиш учун қарздорникига бўзчининг мокисидек қатнади. Лекин бундан натижа чиқмади. Орадан бир йил ўтиб, Ўткир яна Мурод Тўхтабоевнинг эшигини тақиллатди.

— Сабрнинг ҳам чек-чегараси бор ака. Пулимни қайтаринг, — деди Ўткир босиқлик билан.

Буни қарангки, Мурод Тўхтабоев узр сўраш ўрнига уни куракда турмайдиган сўзлар билан ҳақорат қилди. Бироздан кейин янада қизишиб, Ўткирни аёвсиз калтаклай бошлади. Унга укаси К.Тўхтабоев ҳам қўшилди. Уларни ҳеч ким ажратмагани боис зўравонлар Ўткирни хумордан чиққунча дўппослашди. Оғир жароҳат олган Ўткир туман марказий шифохонсида ўн кун даволанди. Бу муддат ичида у 159.738 сўмлик дори-дармон қабул қилди. Аммо буларнинг бари зое кетди. Ўткирнинг жароҳати оғир бўлгани учун унинг ҳаётини асраб қолишнинг имкони бўлмади. Ушбу ўлим икки инсонни фарзанд доғида куйдирган бўлса, икки нафар норасидани ота меҳридан эрта мосуво қилди.

Жиноят ишлари бўйича Ўзбекистон тумани суди М.Тўхтабоевнинг қилмишига қонуний жазо тайинлади.

Шундан сўнг Ўткирнинг отаси Ғуломиддин ака фуқаролик ишлари бўйича Ўзбекистон туманлараро судига мурожаат қилди. "Ўғлимнинг вафоти туфайли жуда катта миқдорда моддий ва маънавий зарар кўрдим. Фарзанд доғида қаддим букилди, қолаверса, унинг икки нафар фарзанди етим бўлиб қолди. М.Тўхтабоев эса қилар ишни қилиб, бирор марта ҳам ҳолимиздан хабар олмади. Ўғлимдан олган қарзини ҳалигача тўлагани йўқ" — дея ёзади у ўз даъво аризасида. Ғуломиддин ака ўғлини даволатиш учун 159 минг 739 сўмлик дори-дармонлар олгани, кейинчалик бошқа маросимларига кўп маблағ сарфлагани ва бир ярим миллион сўм маънавий зарар кўрганини ҳам баён қилиб, уларни М.Тўхтабоевдан ундириб беришни сўради.

Фуқаролик кодексининг 985,1016,1021 ва 1022-моддаларида ғайриқонуний ҳаракат (ҳаракатсизлик) туфайли шахсга ёки мол-мулкига етказилган зарарни етказган шахс томонидан тўлиқ ҳажмда қопланиши, жабрланувчи вафот этганлиги туфайли кўрилган зарар учун жавобгар шахслар дафн этиш учун зарур бўлган харажатлар ўрнини бу харажатларни қилган шахсга тўлаши шартлиги, маънавий зарар уни етказувчининг айби билан бўлган тақдирда, зарар етказувчи томонидан қопланиши, маънавий зарарни қоплаш миқдори жабрланувчига етказилган жисмоний ва маънавий азобларнинг хусусиятига, шунингдек, айб товон тўлашга асос бўлган ҳолларда зарар етказувчининг айби даражасига қараб суд томонидан аниқланиши ва баҳоланиши белгиланган.

Мана шуларга асосланган суд даъвони қаноатлантириб, Ғуломиддин акага Мурод Тўхтабоевдан 287.533 сўм моддий ва 1,5 миллион сўм маънавий зарарни ундириш тўғрисида ҳал қилув қарори чиқарди.

Шу тариқа юзага келган можарога чек қўйилди. Бироқ шу ўринда табиий савол туғилади: ушбу воқеанинг "қаҳрамон"и Мурод Тўхтабоев арзимас қарзини қайтаришдан бош тортиб шунча машмашаларга дучор бўлгани, ўз қилмиши туфайли бир оиланинг устуни қулагани, қолаверса, ўз оиласидан ҳам файзу-барака кетгани, энг асосийси, маҳалла-кўй, эл-юрт олдида юзи шувут бўлиб қолганини ҳеч ўйлаб кўрдимикин?

Бундан ташқари, айни воқеанинг газак олишида ўша ҳудуднинг ёши улуғлари ҳам оз бўлса-да, жавобгар. Чунки улар Мурожонни инсофга чақириш ўрнига, меҳр-оқибат дея аталмиш бебаҳо фазилатнинг топталишига йўл қўйишди. Маҳалла фаоллари ҳам яхши-ёмон воқеа маҳалланинг юзи эканлигини эсдан чиқаришган чоғи. Йўқса, улар ушбу можарони ўз вақтида ҳамжиҳатликдан ҳал этган бўлишарди.

Хулоса ўрнида айтадиган бўлсак, инсон ақли ва маънавияти билан бошқа жонзотлардан фарқли ва мукаррам. Меҳр-оқибат, лафз сингари олижаноб хусусиятлар уни юксалтирса, худбинлик, мунофиқлик ва ғирромлик каби қусурлар эса уни тубанлик сари бошлайди. Бинобарин, меҳр-мурувват кўрсатиш инсонийликнинг олий мезонларидан ҳисобланади. Шу боис бир-биримиздан меҳримизни дариғ тутмайлик.

Имомназар ҲАЙИТОВ,
ҳуқуқшунос

Muhokama uchun mavzu

Jinoyatchilik anatomiyasi

Ҳаётда жиноят олдин пайдо бўлганми ёки жазо деган саволга ҳар биримиз сира иккиланмай жиноят деб жавоб берамиз. Аслида ҳам шундай. Нега деганда, адолатпарвар кишилар ҳаётда пайдо бўлган иллатларга қарши кураш чораси сифатида жазони ўйлаб топишган. Буни эзгулик ва ёвузлик, яхшилик ва ёмонлик ўртасидаги кураш сифатида ҳам талқин этиш мумкин. Лекин кишини ўйлантирадиган томони шундаки, инсоният ўз тараққиёт йўлида не-не оламшумул ютуқ ва муваффақиятларни қўлга киритганига қарамай ҳали-ҳануз жиноят ва жазо деган тушунча хотирамиздан унут бўлиб кетгани йўқ.

ҚАЛЛОБЛИК "САНЪАТ"И

Албатта, бунинг минг битта сабаби бор. Бироқ буларнинг ичида асосийси одам боласининг тушунча-ю дунёқарашининг пастлиги ва нафс васвасасига берилиши жиноятга етаклайдиган асосий иллатлардан саналади.

Биз қуйида ана шундай жиноятлардан бири — қалбаки пул ясашнинг пайдо бўлиш тарихи ва бугунги кунда бу борада содир этилаётган қилмишлар хусусида ҳикоя қилишни лозим топдик.

Одам боласи пулни қалбакилаштириш жиноятига илк марта қачон қўл урган деган саволга жавоб топиш унчалик мушкул эмас. Чунки кишилик жамияти тараққиёти муомала воситаси сифатида пулни жорий этган кундан бошлаб, бу турдаги жиноят ҳам илдиз ота бошлаган. Агар тарихга назар ташлайдиган бўлсак, ҳали XII асрдаёқ бундай жиноятга қўл урган кимсаларга нисбатан ўта шафқатсиз жазо чоралари қўлланганига гувоҳ бўламиз. Хусусан, XII асрда Англия қироли Генрих I пулни сохталаштирган кимсаларни ўнг қўли ва жинсий аъзосини кесиб ташлаш жазосига маҳкум этган.

Россияда ҳам бундай жиноятга нисбатан шафқатсиз жазо жорий этилган. Яъни қалбаки пул ясашга уринган кимсалар қатъий тарзда ўлим жазосига ҳукм этилган.

Шунингдек, ўша даврда пул ўғрилари ҳам бундан кам "сийланмаган". Аниқроқ айтганда, пул ўғирлаган кимса қўлга тушиб қолса, аввало жазо тариқасида унинг оғзига эритилган қўрғошин қуйилган. Ўғри шўрлик бахти чопиб, шунда ҳам тирик қолса, боши танидан жудо қилинган.

Албатта, йиллар ўтиб, замонлар ўзгарган сайин бундай жиноятларга нисбатан жазо тайинлаш ҳам бир қадар енгиллашиб борган. Масалан, Россияда Екатерина II даврида бундай жиноятларга нисбатан ўлим жазосини қўллаш бекор қилинган. Бироқ барибир жиноят жазосиз қолмаган. Биргина мисол. 1794 йилнинг кузида истеъфодаги денгиз батальонининг капитани Фрейденберг ва чет эл хизматининг собиқ ходими барон Гумперхт пулни қалбакилаштиргани учун ҳарбий унвон ва дворянлик насабидан маҳрум этилади. Сўнг уларнинг бўйнига "ўғри ва қалбаки пул ясовчи" деган "ёрлиқ" осиб қўйилиб, Петербург кўчаларида сазойи қилинади. Кейин эса икки жиноятчи Нерчинскка каторгага жўнатилади.

Бундай жиноят ҳақида фикр юритилганда, киши эътиборини яна бир ҳолат ўзига тортмай қолмайди. Гап шундаки, ўз вақтида бундай жиноят билан алоҳида давлатлар ҳам шуғулланган.

Хўш, бундан қандай мақсад кўзланган, дейсизми?

Бунинг жавоби оддий. Яъни бундай ишга қўл ураётган давлат ўзига ғаним деб билган давлатни иқтисодий инқирозга учратиш, одамларни сотиб олиш ва яна бошқа мақсадларни кўзлаб пулини сохталаштирган.

Мисол учун тарихда машҳур саркарда деб ном қолдирган Наполеон ҳам шундай жиноятга қўл уришдан ўзини тиёлмаган. Унинг махфий буйруғига биноан Парижда Вена банкининг давлат пулини сохталаштириш учун махсус пул ясайдиган фабрика ташкил этилган. Лекин бу фабрика фаолият кўрсатишга улгурмайди. Бунинг сабаби – Наполеон кутилмаганда Австрия императорининг қизи Марин-Луизага уйланди-ю, икки давлат ўртасида дўстона муносабат юзага келади.

Аммо бунга қарамай махфий фабрика узоқ вақт бекор туриб қолмайди. Орадан кўп ўтмай Наполеон Россияга қарши уруш бошлайди. У бу урушда ғалаба қозонишни астойдил истагани учун минг битта усул, хусусан, қалбаки пул ясаб зарба беришдан ҳам фойдаланади. Шу боис ҳам французлар уруш арафасида русларнинг ўша пайтда амалда бўлган 25 ва 50 сўмлик пулини оммавий тарзда қалбакилаштириб, чоп этишади.

Наполеоннинг бундай йўл тутиши урушнинг боришига нечоғлик таъсир қилгани ҳақида аниқ бир фикр айтиш анча мушкул. Бироқ ўша пайтларда французлар бу қалбаки пулларни жуда шошма-шошарлик билан чоп этгани кейинчалик маълум бўлди. Нега деганда, сохталаштирилган рус пулларидаги "давлат", "пул" деган сўзлар кўр-кўрона хато ёзилган эди.

Умуман айтганда, ўша пайтда французлар 70 миллион сўм миқдорида қалбаки пул чиқаришган. Бу ўша пайтда жуда катта бойлик саналган.

Бу XIX асрдаги гаплар.

XX асрда ҳам инсоният бу иллатдан тўлиқ халос бўлмади. Аксинча, у жуда чуқур илдиз отди.

Маълумки, 1939 йилда Англия ва Франция биргаликда Германияга қарши уруш эълон қилади. Табиийки, Европада жуда қалтис ва оғир вазият юзага келади. Германияда ўша пайтда ҳукумат тепасига келган "учинчи рейх" томонидан бир-биридан кескин чоралар кўрила бошлайди. Жумладан, Берлинда зудлик билан сохта пул ясайдиган яширин фабрика ташкил қилинади. Бу ишга Германия империяси банки президенти Я.Шахт, обергруппенфюрер Р.Гейдлих ва группенфюрер В.Шолленберг жалб этилади.

Бироқ бу махфий иш анча пайт кутилган самарани бермайди. Бунга асосий сабаб Англия ўз пулини қандай қоғозда чоп этишини аниқлай олмай яширин гуруҳнинг боши қотади. Охир-оқибат эса улар Англия пули чоп этиладиган қоғоз таркибида турк пахтасидан тайёрланадиган маҳсулот мавжуд эканини аниқлашга муваффақ бўлишади. Шундан сўнг "Аугуст Генрих" деган дастгоҳ англияликларнинг фунт стерлинг пул бирлигини қалбакилаштириб, чоп этишга тушади.

Бироқ бу ҳали барча иш ниҳоясига етади, дегани эмасди. Чунки ҳали қалбакилаштирилган пулни асл нусхаси билан таққослаб кўриш керак эди. Бунинг учун эса айнан англиялик экспертлар иштироки зарур эди. Шу боис ҳам, немислар ўша пайтда ғалати тажриба ўтказишади. Яъни улар ўз вакилларини сохта пул билан Швейцарияга жўнатишади ва айни пайтда швейцариялик чегарачиларни шубҳали шахс чегарани кесиб ўтиш эҳтимоли борлиги ҳақида олдиндан огоҳлантириб қўйишади.

Табиийки, швейцариялик чегарачилар кутилган вақтда чегарада яширин гуруҳ юборган вакилни тўхтатиб, обдон кўздан кечиришади, унинг ёнидан чиққан сохта фунт стерлингларни ҳам текшириб кўришади, бироқ ҳеч қандай жиноят аломатини топиша олмайди.

Бу пулни сохталаштириш ўта муваффақият билан амалга оширилганидан дарак берарди.

Фақат кейинчалик Швейцариядаги Базель банкига Англия фунт стерлингининг қалбакилаштирилган нусхалари пайдо бўлгани ҳақида хабар келади. Бироқ немислар томонидан пулни қалбакилаштириш шу даражада пухта амалга оширилган эдики, Швейцарияда буни тасдиқлайдиган бирон-бир далил топилмайди.

Албатта, немислар бу махфий ишга киришишдан олдин концлагердан 23 нафар маҳбусни танлаб олишади. Бу маҳбуслар орасида топограф, рассом, умуман айтганда, пул чоп этиш сир-синоатдан хабардор кишилар бор эди. Уларнинг кучидан фойдаланган "учинчи рейх" ўша пайтда Англия фунт-стерлингининг қалбакилаштирилган нусхасини жуда катта миқдорда чоп этади. Масалан, 1945 йилнинг бошида 134 610 810 фунт стерлинг чоп этилган бўлиб, унинг 10 364 830 фунтини биринчи сорт ташкил қиларди. Яъни шунча миқдордаги пул асл нусхасидан деярли фарқ қилмаган. Қолгани эса иккинчи сорт — яъни ўта тажрибали экспертлар аниқлаши мумкин бўлган қалбаки фунт стерлинг бўлган.

Буни қарангки, иккинчи жаҳон уруши даврида немислар АҚШ долларини ҳам қалбакилаштиришга уриниб кўришган. Бироқ бунинг уддасидан чиқишга вақт имкон бермаган. Яъни 1945 йилга келиб, "учинчи рейх"нинг умри тугаган ва улар бу пайтда бор-йўғи 6 минг АҚШ долларининг қалбаки нусхасини чоп этишга улгуришган, холос.

Табиийки, иккинчи жаҳон уруши тугагач, сохта пул ясайдиган дастгоҳ ва катта миқдордаги сохта пулларни собиқ шўро аскарлари махсус қутиларга жойлаб, Германия тоғларидаги Теплиқ кўлига ташлаб юборишган.

Қалбаки пуллар ҳақида гап кетганда, ўша даврга тегишли қизиқ бир воқеа ҳам киши эътиборини ўзига тортади. Гап шундаки, ўша пайтда Англиянинг Туркиядаги элчиси ёрдамчиси Э.Базна немис элчихонаси ходимлари билан яширин алоқа ўрнатиб, ўзининг хизматини таклиф этади. У Англия давлатига тегишли махфий ҳужжатлар сақланадиган сейфни кўп марта очгани ва ҳужжатлардан нусха олганини таъкидлайди. Тарихий ҳужжатларда "учинчи рейх" вакиллари Э.Базнанинг хизматидан усталик билан фойдаланганини, бироқ охир-оқибат уни қаттиқ "чув" туширишгани айтилган. Яъни улар Э.Базнага хизматлари эвазига қалбакилаштирилган 300 минг фунт стерлинг беришади. Бу пулларнинг қалбаки эканлигини мутлақо ҳаёлига ҳам келтирмаган Э.Базна урушдан сўнг уни банкдаги ҳисоб рақамига қўймоқчи бўлади. Бироқ банк ходимлари сирни ошкор қилади...

Табиийки, Э.Базна ўзини лақиллатиб кетишганидан қаттиқ дарғазаб бўлади. Шу боис у ўжарлик билан ўтган асрнинг 70-йилларига қадар ГФР ҳукуматидан ҳақ талаб қилиб келади.

Интернет материаллари асосида Бобомурод РАЙИМОВ тайёрлади

Qonun dastagi

УСТАСИ ФАРАНГ "ТАДБИРКОР"ЛАР

(Давоми. Боши учинчи бетда)

Шу зайл, А.Маҳкамов икки йил давомида мажмуанинг "атиги" 94.901.433 сўмлик мол-мулкларини талон-тарож қилиб бўлди.

Устаси фаранг "тадбиркор" талон-тарож қилинган мулкдан "Жавоҳир" хусусий фирмасига 2.000.000 сўмлигини, "Таъмир" хусусий фирмасига 15.000.000 сўмлигини, "Яйпан деҳқон бозори" ОТХЖга 10 миллион сўмлигини, ўзининг "Юксалиш-Р" фирмасининг таъсисчиси Рустам Маҳкамовга 19.748.600 сўмлигини олинган ем ва дори-дармонлар учун сотади. Техника воситаларини таъмирлашга 3.243.500 сўм, мулк мажмуи учун вилоят ДМБТКК бошқармасига 20.000.000 сўм, туман ДСИ томонидан қўлланган молиявий жарима учун 1.075.500 сўм, банк ва ДСИ харажатлари учун 1.905.000 сўм харажат қилади. Қолган 21.928.833 сўм нақд пулни банкка топширмасдан шахсий эҳтиёжлари учун ишлатиб юборади.

Қонунларга панд бериб кетишни ўйлаб, талон-тарожни авжига чиқарган А.Маҳкамовнинг кирдикорлари жиноят ишлари бўйича Данғара туман судининг ҳукми билан қонуний жазога лойиқ деб топилди: устаси фаранг тадбиркор 6 йилу 2 ой муддатга озодликдан, 1 йил муддатга моддий жавобгарлик ва мансаб лавозимларида ишлашдан маҳрум этилди. Бундан ташқари, ҳамёнига тушган 21.928.833 сўм маблағ ҳам вилоят ДМБТКК бошқармасига ундириб берилди.

Эҳтимол, сиз бир талон-таложлик шу зайлда тугабди, ўйларсиз.

Йўқ, бундай эмас.

Гап шундаки, ота қонуний жазога тортилгач, "Юксалиш-Р" фирмаси бошқаруви унинг ўғли Шавкат Маҳкамов қўлига ўтди. Мутасаддилар бўлиб ўтган воқеа-ҳодисалардан Шавкатнинг тегишли хулоса чиқаришини кутишган эди. Бироқ у фаолиятини отаси сингари мажмуанинг қолган мол-мулкларини талон-тарож қилишдан бошлади. Ва не ажабки, у ҳам ота изидан бориб, иши судда кўриладиган бўлди.

Суд мажлисида Шавкат Маҳкамов нархи 5.460.114 сўмлик бино, яна 584.846 сўмлик бошқа бир бино, 302.500 сўмлик емхашак омборини бузиб, улардан чиққан қурилиш материалларини сотиб юборганига иқрор бўлди.

Фуқаролик кодексининг 382-моддасида: **"...агар иккинчи тараф шартномани қўпол равишда бузса, тарафлардан бирининг талаби билан шартнома суд орқали бекор қилиниши мумкин"**, деб белгиланган. Шу асосда вилоят хўжалик суди даъвони қаноатлантириб, ижара шартномасини бекор қилиш тўғрисидаги ҳал қилув қарори ҳамда Ш.Маҳкамовга нисбатан Жиноят кодексининг 167-моддаси, 3-қисми "а"-банди билан жиноят иши қўзғатиш юзасидан хусусий ажрим чиқарди. Ҳозир терговг ҳаракатлари олиб борилмоқда.

Тадбиркорлик фаолияти билан шуғулланишнинг ягона талаби ҳалолликдир. Лекин ота-бола Маҳкамовлар сингари давлат ёки жамоат мулкини қўлга киритиб, тадбиркорликни талончиликка алмаштираётганлар эса бу соҳадан четлатилиши тайин.

Нодирбек РАҲМАТУЛЛАЕВ,
ҳуқуқшунос
Хуршид СУЛТОНОВ,
"Инсон ва қонун" мухбири

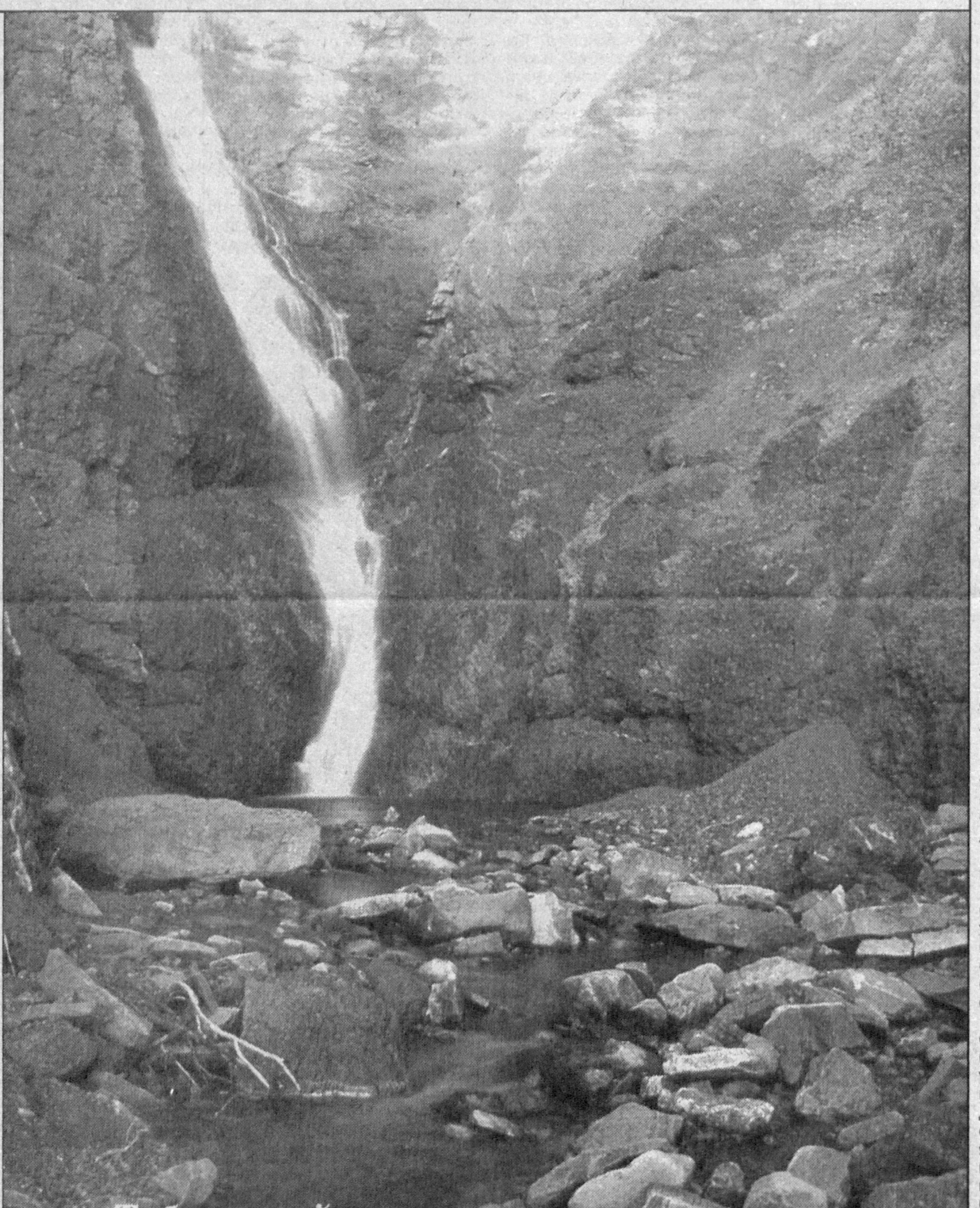

Табиат мўъжизаси

Халқимиз «Ўғли борнинг ўрни бор», деган нақлни бежизга айтмаган. Вақти келиб ўғил улғайгач, ўз-ўзидан ота ўрнини эгаллайди, ота бўлиб, рўзғор бошлиғига айланади. Бу жиҳатдан ўйчилик Мардон аканинг (исм-шарифи ўзгартирилган) кўнгли тўқ — беш нафар фарзандининг иккитаси қиз, қолганлари ўғил эди. Ҳар бандани ҳам бундай бахтдан Яратганнинг ўзи қисмасин!

ЎЗИНГДАН ЧИҚҚАН БАЛОГА...

СУД ОЧЕРКИ

Вақт — бамисоли оқар сув. Мардон аканинг фарзандлари бирин-кетин вояга етиб, элга қўшилди. Қизларни тенги-тенги билан турмушга узатишди, ўғилларни эса навбати билан уйлантириб, алоҳида-алоҳида уй-жой қуриб берди. Сиртдан қараганда, ҳаммаси ҳавас қилгудек эди. Бироқ ҳаёт ўз номи билан ҳаётда! Мардон аканинг ўртача ўғли Пўлатжоннинг болаликдаги шўхлиги, уйли-жойли бўлгач, бемаъни қилиқларга айланганди. Топиш-тутишининг тайини йўқ, битта ташвишга бошқасини қўшади.

— Ҳадеб койиниб, сиқилаверманг, — деди хотини Мардон аканинг кўнглига тасалли бериб, — бир куни эси кириб, ишини топиб олар.

Бу орада Пўлатжоннинг фарзанди уч нафарга етиб, рўзғор ташвиши ҳам кўпайди.

— Четга ишлагани бормоқчиман, — деб ота-онасига маслаҳат солди Пўлатжон бир куни.

— Йўлкирага қанча кетаркан? — сўради ота ўғлининг аҳволига ачиниб.

— 250-300 минг сўм кетар.

Ота — бари-бир ота-да. Бориб ишлаб келса, турмуши яхши бўлиб кетар, деган илинжда асраб юрган 250 минг сўмни ўғлининг қўлига тутқазди.

— Камига акангдан оласан, — деди ота.

Пўлатжон акаси Иброҳимдан яна 50 минг сўм қарз олди. Энди бемалол ишлагани борса бўлади. Бироқ Пўлатжон ҳар хил баҳоналар билан кетишни пайсалга солди: Боз устига, отаси ва акасидан олган пулларни қайтариб беришни ҳам ўйламади. «Бели оғримаганнинг нон ейишини кўр», деганларидек, пулларни уялмай-нетмай ичкиликка сарфлаб юборди. Ётиб еганга тоғ ҳам бардош беролмайди-да, тез орада у яна мулла миркуруққа айланди-қолди. Оилада нотинчлик бошланди.

— Ичсам, сенинг пулингга ичяпманми?! — дея хотинига зарда қилди Пўлатжон, — Шу уйдан чиқиб кетсам, мени тинч қўясанми?

У уч фарзандини хотинига ташлаб, кўчага чиқиб кетди.

Шу зайл Пўлатжон кундуз кунлари кўча-кўйда санқиб, кечалари эса чойхоналарда ётиб юрди, топганда ичиб, кайф-сафо қилишга зўр берди. Унинг бундай юриш-туриши ота-онасига, ака-укаларига иснод келтирди.

Шундай кунларнинг бирида кўнгли беҳузур бўлиб, ароқдан энди бошини кўтарган Пўлатжоннинг қулоғига таниш овоз чалинди:

— Ҳа, бойвачча!

Пўлатжон гандираклаганича овоз келган тарафга юзланди. Кўзларига ғира-шира акаси Иброҳимнинг қораси кўринди.

— Уч болани ташлаб, кўча-кўйда сандираклаб юргани уялмайсанми? — деди ғазаб билан Иброҳим.

Унинг аччиқ танбеҳи Пўлатжонга ёқмади, иззат-нафсига тегди.

— Насиҳатингни уйингдаги болаларингга қилгин, — дея бўш келмади ука, — менинг турмушимга аралашма.

— Ароққа бировлардан пул тилаб олиб юрганмишсан, номард, — дея овозини хиёл баландлатди Иброҳим. — Пул керак бўлса, менинг олдимга келмайсанми?

— Ҳой, дадаси, — деб Иброҳимнинг хотини орага қўшилди, — Қўйинг, уйга юринг. Укангизни кайфи бор экан. У билан жанжаллашиб шарманда бўлманг.

— Сен жим тур! — дея хотинини жеркиб ташлади Иброҳим.

Шундан сўнг ака-ука бир-бирларига ҳақоратли сўзларни ёғдира бошлашди. Охир-оқибат Пўлатжон ёнидаги пичоқни олиб акасининг қорнига урди. Ўртада жанжал-тўполон, дод-вой авжига чиқди. Қўни-қўшнилар ака-укани ажратиб қўйишди...

Мардон аканинг бахтига ўғли Иброҳимнинг ҳаёти сақлаб қолинди, Пўлатжон эса қора курсидан жой олди.

Жиноят ишлари бўйича Наманган вилояти суди томонидан ўқилган ҳукм, энди эҳтимол унинг кўзини очар. Дарвоқе, «Той тепкисини от кўтаради» дегандек, суд мажлисида жабрланувчи Иброҳим укасини кечирди. Бироқ жиноят қилган кимса, албатта, ўз жазосини олади. Бундай нохуш воқеадан хулоса чиқариш эса ҳар кимнинг ўзига ҳавола.

Маъмур МУСУЛМОНОВ,
«Инсон ва қонун» мухбири

Jinoyat va jazo

ЭЪЛОН

I-TN серияли 0021593 рақамли ва I-TN серияли 0038014 рақамли туғилганлик ҳақидаги гувоҳномаларни ҳақиқий эмас деб топилди.

ИНСОН ва ҚОНУН

МУАССИС: ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ АДЛИЯ ВАЗИРЛИГИ

1996 йилнинг январидан нашр этилади

2003 йил 29 декабрда Ўзбекистон Матбуот ва Ахборот агентлигида 078-рақам билан рўйхатга олинган

Бош муҳаррир: Шодиқул ҲАМРОЕВ

ТАҲРИР ҲАЙЪАТИ:
Бўритош МУСТАФОЕВ, Ихтиёр АБДУЛЛАЕВ, Пўлат САМАТОВ, Мавжуда РАЖАБОВА, Хуршид СОДИҚОВ, Сайфиддин РАҲИМОВ, Маҳмуд САТТОРОВ, Ислом ҲАМРО, Холли НОРБОЙ, Нормейли НОРПЎЛАТОВ

Таҳририятга юборилган қўлёзмалар эгаларига қайтарилмайди ва уларга ёзма жавоб берилмайди. Муаллифлар фикри таҳририят нуқтаи назаридан фарқ қилиши мумкин.

Факт ва далиллар тўғрилиги учун масъулият муаллифлар зиммасидадир.

Навбатчи: Бобомурод РАЙИМОВ

Саҳифаловчи-дизайнер: Жаъфар ЖАББОРОВ

Индекс: 646882

«ИНСОН ВА ҚОНУН» газетаси таҳририяти компьютер базасида терилди ва саҳифаланди. А-2 бичимда, 2 босма табоқ ҳажмда, офсет усулида «Шарқ» нашриёт-матбаа акциядорлик компанияси босмахонасида босилди. Корхона манзили: Тошкент шаҳри, Буюк Турон кўчаси 41-уй. Буюртма Г-315. Тиражи — 6501. Босишга топшириш вақти — 21.00 Топширилди — 22.30

МАНЗИЛИМИЗ: 700047, Тошкент ш. Сайилгоҳ кўчаси-5. Тел: 133-70-65, 133-84-50

1 2 3 4 5